

Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Brezina

Pavičić, Kristina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:928680>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-01**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Kristina Pavičić

**Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora
Brezina**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Kristina Pavičić

Matični broj: 0009082676

**Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora
Brezina**

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, rujan 2024.

IZJAVA

Izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Brezina* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Kristina Pavičić

ZAHVALE

Ovim putem želim zahvaliti mentorici doc. dr. sc. Marini Marinković na pomoći i stručnom vođenju pri izradi diplomskog rada.

Zahvaljujem i svojim prijateljicama koje su tijekom studija bile uz mene te mi uljepšale ovih nekoliko godina – znate koje ste.

Naravno, posebnu zahvalnost dugujem svojem ocu zbog njegove bezrezervne podrške i vjere u mene svih ovih godina, a hvala mu i na tome što mi je prenio ljubav prema našem rodnom mjestu.

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. Uvod..... | 1 |
| 2. Cilj i metodologija izrade rada | 2 |
| 3. Opći podatci o mjestu Brezine i njegovoj okolini | 3 |
| 4. Klasifikacija i obilježje mjesnoga govora Brezina..... | 5 |
| 5. Frazeologija..... | 8 |
| 5.1. Razvoj hrvatske frazeologije | 8 |
| 5.2. Definicija, klasifikacija i analiza frazeologije..... | 10 |
| 5.2.1. Poredbena frazeologija | 12 |
| 6. Konceptualna analiza frazema..... | 14 |
| 7. Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Brezina..... | 17 |
| 7.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka..... | 17 |
| 7.1.1. Čovjekova vanjština | 17 |
| 7.1.2. Osobine ljudi | 18 |
| 7.1.3. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja | 21 |
| 7.1.4. Odnos prema radu | 22 |
| 7.1.5. Život u izobilju i siromaštvu | 23 |
| 7.1.6. Čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi..... | 24 |
| 7.1.7. Karakterne osobine..... | 27 |
| 7.1.8. Iskazivanje emocija | 29 |
| 7.1.9. Odnos prema jelu | 30 |
| 7.1.10. Odnos prema vremenu..... | 30 |
| 7.1.11. Način kretanja..... | 31 |
| 7.1.12. Brojnost | 32 |
| 7.2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka..... | 32 |
| 7.2.1. Frazemi kojima se opisuju prostorni odnosi | 32 |

| | | |
|--------|--|----|
| 7.2.2. | Frazemi koji se odnose na predmete | 32 |
| 7.2.3. | Frazemi koji se odnose na situacije..... | 33 |
| 7.2.4. | Frazemi koji se odnose na način | 36 |
| 8. | Zaključak..... | 38 |
| 9. | Literatura | 39 |
| 10. | Internetski izvori | 40 |
| 11. | Prilozi | 41 |
| 11.1. | Abecedni popis frazema prikupljenih u mjesnom govoru Brezina | 41 |
| 12. | Sažetak i ključne riječi | 64 |
| 13. | Naslov i ključne riječi (na engleskom jeziku)..... | 64 |

1. Uvod

Mjesto iz kojega potječemo često *uzimamo zdravo za gotovo*, a samim time i vlastiti govor, sve dok se ne udaljimo od njih i počnemo čeznuti za njima. Tek se tada rađa ona prava istinska ljubav prema vlastitome mjestu i prema njegovu govoru.

Sela su sve praznija – sve je manje ljudi u njima, govori neprimjetno iščezavaju, ali se i značajno mijenjaju pa samim time sve se slabije mogu čuti izvorni govornici kojega mjesta. Iako se smatra da NORM ispitanik, odnosno idealni govornik više ne postoji zbog velikog utjecaja standardnog jezika (Vranić, Zubčić 2018: 525), važno je zabilježiti trenutno stanje kako bi se mogle vidjeti mijene u jeziku, te u krajnjem slučaju kako bi se organski idiom mogao dovesti u poveznicu sa standardnim jezikom. S obzirom na to da je štokavsko narječje osnovica standardnome jeziku, često se (krivo) pretpostavlja da je riječ o istoj pojavi. Ipak, štokavsko se narječje u mnogomu razlikuje od standarda. Od standardnog se jezika razlikuje čak i dijalekt koji mu je osnovica – novoštokavski (i)jekavski, što će biti spomenuto u radu, prilikom prikaza podataka o mjesnome govoru Brezina, omanjeg sela u zapadnoj Slavoniji.

Frazeologija je jedna od mlađih jezikoslovnih grana te je samim time jedna od najzanimljivijih za proučavanje. U radu će ona biti definirana te će se ukratko predstaviti na koje je načine moguće analizirati frazeme, pri čemu će u većem dijelu rada biti provedena konceptualna analiza na prikupljenim frazemima iz mjesnoga govora Brezina. Frazemi će se analizirati u dvije veće skupine, od kojih su prva frazemi koji se odnose na čovjeka, a druga frazemi koji se ne odnose na čovjeka. Svaka od navedenih skupina imat će niz podskupina, odnosno koncepata.

Ponajprije će se u radu opisati metodologija izrade, odnosno tijek izrade ovoga rada, pri čemu će biti rečeno ponešto o prikupljanju frazeološke građe kako bi se istraživanje moglo provesti te o specifičnostima odabranoga ispitanika. Nadalje, predstavljeni će biti opći podatci o mjestu i njegovoj okolini. Također, popisana su i osnovna obilježja istraživanoga govora u poglavlju *Klasifikacija i obilježje mjesnoga govora Brezina*, a koja će se moći jasnije vidjeti u središnjem dijelu rada, odnosno u samoj konceptualnoj analizi prikupljenih frazema.

Važno je za napomenuti kako govor mjesta Brezina nije dosad istraživan te je u njemu sve manje izvornih govornika, a ovime će se radom bar u određenoj mjeri pokušati pridonijeti njegovu očuvanju.

2. Cilj i metodologija izrade rada

Cilj ovog rada bio je prikupiti i dokumentirati frazeme koji su karakteristični za mjesni govor Brezina te ih podvrgnuti detaljnoj konceptualnoj analizi. Odabrana je tema iz područja dijalektologije, odnosno dijalektne frazeologije pa je stoga bilo potrebno provesti terensko istraživanje.

Terensko istraživanje provedeno je tako da je unaprijed sastavljen frazeološki upitnik pomoću frazema koji se nalaze u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* (2014) Antice Menac, Željke Fink Arsovski i Radomira Venturina, pri čemu su neki frazemi karakteristični za govor Brezina naknadno uvršteni.

Terensko je istraživanje provedeno u lipnju 2024. te je u njemu sudjelovao govornik srednje životne dobi (52 godine) koji je rođen i cijeli svoj život stanuje u Brezinama pa se stoga smatra dobrim ispitanikom za ovakvo istraživanje, iako je u određenoj mjeri pod utjecajem standardnog jezika. Odgovori ispitanika zapisani su na predviđeno mjesto u upitniku, a također su i zabilježeni diktafonom.

Nakon provedenog istraživanja i transkripcije prikupljene građe, uslijedilo je pisanje osnovnih obilježja govora Brezina uz pomoć značajki koje je zabilježio Josip Lisac u svojoj knjizi *Hrvatska dijalektologija 1. – Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja* (2003) te specifičnosti koje su zabilježili Dalibor Brozović i Pavle Ivić u knjizi *Jezik, srpskohrvatski – hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski* (1988).

Kako bi se pružio kratak uvod u frazeologiju korištena je relevantna frazeološka literatura sljedećih autorica: Antice Menac, Ivane Filipović-Petrović, Željke Fink-Arsovski i dr. Nadalje, konceptualna analiza na prikupljenim frazemima provedena je pomoću postojećih koncepata koje donose sljedeće autorice u svojoj literaturi: Željka Fink-Arsovski (*Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* iz 2003.), Mihaela Matešić (*Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga* iz 2006.), Željka Macan (*U četiri oka: o hrvatskim frazemima s brojevnim sastavnicom* iz 2022.) te Barbara Kovačević (*Hrvatski frazemi od glave do pete* iz 2012.).

Na kraju rada nalazi se rječnik abecedno poredanih i terenskim istraživanjem prikupljenih frazema.

3. Opći podatci o mjestu Brezine i njegovoj okolici

Selo Brezine nalazi se u zapadnom dijelu Slavonije, odnosno na samoj granici Požeško-slavonske županije sa Sisačko-moslavačkom.

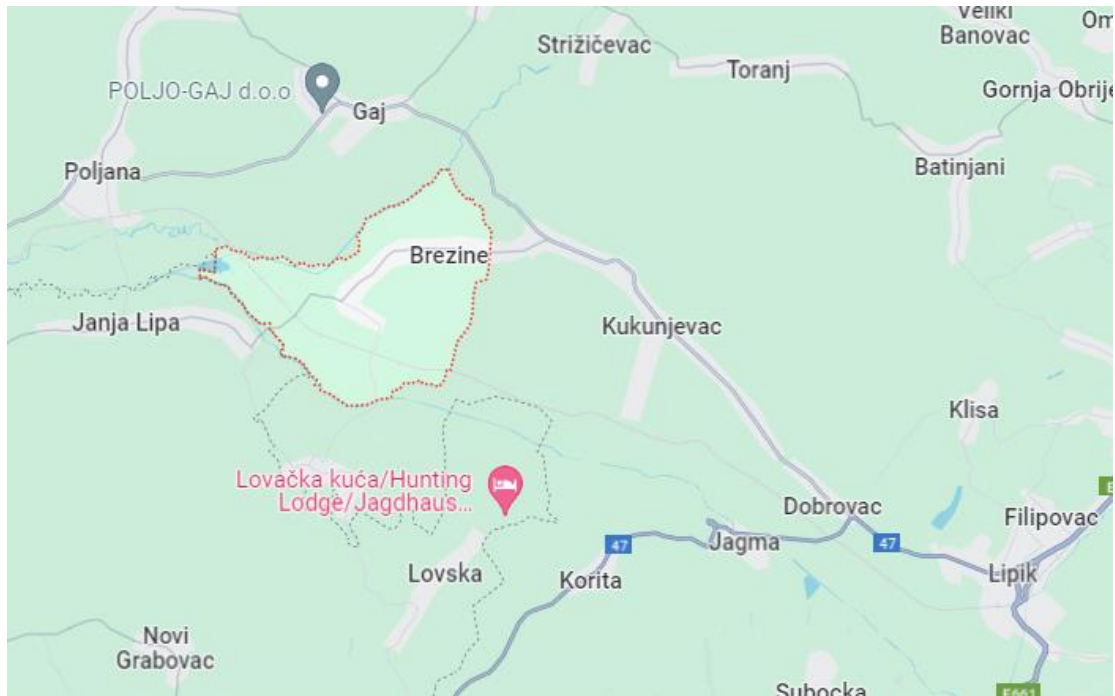
U Požeško-slavonskoj županiji nalazi se mnoštvo općina, od kojih je jedna i Grad Lipik, kojemu pripadaju i Brezine. Lipik, kao središte spomenute općine, obiluje mnoštvom sadržaja. Najprije valja istaknuti lipičke toplice, odnosno lječilište, o čemu se saznaje iz stručnih izvješća o lipičkom kupalištu, pri čemu varaždinski liječnik Ivan B. Lalangue 1773. pišući o ljekovitim vrelima, spominje prvi put ljekovite termalne vode u Lipiku pa se ta godina smatra početkom djelovanja lipičkog lječilišta (Kliček 2009: 19). No, nije ovo lječilište jedino čime se Lipik može pohvaliti. Ono po čemu Lipik jest najpoznatiji je zapravo Državna ergela Lipik, u kojoj su smješteni konji lipicanci. Zatim, ondje se nalazi tvornica stakla, a iz Lipika dolazi i poznata mineralna voda *Lipički Studenac*. Sve navedeno čini Lipik prepoznatljivim i izvan njegovih teritorijalnih granica. No, važno je zapravo napomenuti kako se u Lipiku, uz spomenute prepoznatljive lipičke simbole, dodjeljuje i *Nagrada „Dr. Ivan Šreter“*. Ovu nagradu dodjeljuje hrvatski jezikoslovni časopis *Jezik*, uz pokroviteljstvo *Zaklade „Dr. Ivan Šreter“*, a namijenjena je promicanju hrvatskog jezika kroz stvaranje novih hrvatskih riječi, umjesto nekritičnog posuđivanja iz drugih jezika. Kroz ovakav jedan primjer zapravo vidimo kako je ovome kraju iznimno važno očuvanje hrvatskoga jezika, pri čemu se ne bi trebalo zanemarivati i govore lokalnog stanovništva. Nažalost, na ovome području dijalektološka istraživanja nisu provedena te tako govori nisu istraženi.

U općini Lipik, kao što je ranije spomenuto, nalazi se selo Brezine. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2021. u Brezinama stanuje 184 stanovnika. Iako se čini vrlo malim mjestom, i ono ima svoje posebnosti. Brezine su najpoznatije po tvornici peleta i drvenoj kapeli sv. Andrije, koja se prvi put spominje 1757. u *Kanonskim vizitacijama* (Španiček 1992: 162), što svjedoči o dugom postojanju Brezina. Ova je kapela registrirani spomenik kulture A-kategorije. Nadalje, Brezine su mjesto u kojemu se stanovništvo, između ostalog, bavi i ratarstvom, što ukazuje na izrazito plodonosnu zemlju koja je pogodna za život. Iako se pri samom spomenu Brezina kao slavonskog naselja može doimati kao da su Brezine dio tzv. slavonske ravnice, tomu nije tako jer je područje blago brdovito.

U vezi s povezanošću Brezina s urbanim sredinama i pristupima institucijama, kroz selo prolazi željeznička pruga. Iako vlakovi trenutno ne prometuju tom prugom, autobusni prijevoz

preuzima ulogu osiguravanja povezanosti mjesta s okolnim gradovima i naseljima, omogućujući stanovnicima pristup neophodnim uslugama i sadržajima.

S geografskog aspekta, Brezine graniče s četirima mjestima, od kojih se tri nalaze u istoj županiji: istočno od Brezina nalazi se Kukunjevac, jugozapadno Bujavica, a sjeverno Gaj. Zapadno od Brezina nalazi se Janja Lipa, koja je smještena u Sisačko-moslavačkoj županiji. Sa sjeverne su strane Brezine omeđene rijekom Bijelom, a s južne strane rijekom Pakrom.



Karta – geografski prikaz položaja Brezina
(Preuzeto s internetske stranice *Google my maps*)

4. Klasifikacija i obilježje mjesnoga govora Brezina

Kao što je općepoznato, službeni je jezik u Republici Hrvatskoj hrvatski, a unutar njega razlikuju se tri narječja: štokavsko, kajkavsko i čakavsko. Ova narječja predstavljaju različite varijante hrvatskog jezika koje su uvjetovane povijesnim, geografskim i kulturnim okolnostima te su izrazito važna za očuvanje jezičnog identiteta i bogatstva hrvatskog jezičnog nasljeđa.

S obzirom na geografski položaj, govor Brezina nesumnjivo pripada štokavskom narječju, no kako štokavsko narječje ima više dijalekata, valja točno odrediti koji je u pitanju. Josip Lisac (2003) dijeli štokavsko narječje na nekoliko dijalekata, pri čemu uključuje i dijalekte susjednih nam država. No, dijalekti štokavskog narječja zabilježeni na području Republike Hrvatske jesu: slavonski dijalekt – novoštokavski arhaični šćakavski dijalekt, zapadni dijalekt – novoštokavski ikavski dijalekt te istočnohercegovačko-krajiški dijalekt¹ – novoštokavski (i)jekavski dijalekt. Uzmemo li tako ponovno geografsku kartu i promotrimo gdje se Brezine nalaze, razumljivo je kako govornici govore dijalektom koji je novoštokavski (i)jekavski.

Iako govor sela Brezina pripada novoštokavskom (i)jekavskom, koji je ujedno poslužio kao osnovica standardu, mjesni se govor razlikuje od standarda u mnogome. Počnimo s fonološkim značajkama ovoga govora. U govoru sela Brezina imamo primjer kako kratki jat daje *je*, a dugi jat *ije* (Lisac 2003: 99), primjerice *pjèšma*, *mjèsto* za kratki jat te *vrijéme*, *òsmijèh* za dugi jat. Sustav vokalnih fonema sastoji se od onih koji su karakteristični za standardni jezik – *a, e, i, o, u* – uz koje se još javlja i samoglasno *r*. Vokalne su redukcije u spomenutom dijalektu česte i jake (Lisac 2003: 100) pa ih tako imamo zabilježene i u ovome govoru; npr. redukcija vokala *a*, uglavnom na dočetu riječi: *nèk* (neka), *kòg* (koga), a najčešća je zapravo redukcija vokala *i*, npr. *pràv'it* (praviti), *čàčkal'ca* (čačkalica), *čèt'ri* (četiri) i sl. Pod utjecajem standarda u zadnje se vrijeme sve više primjećuje smanjenje spomenute redukcije tako da u nekim primjerima *i* može biti reducirano, ali i ne mora (*pràv'it* – *pràvit*). No, najčešća *i*, zapravo, neizbježna redukcija jest u infinitivu, odnosno vidjeti možemo postojanje apokopiranog infinitiva u apsolutno svim primjerima: *čitat*, *glèdat*, *imat*... Nadalje, karakteristično je sažimanje vokalne skupine *-ao* u *-o*, npr. *imō* (imao), *kò* (kao), *čitō* (čitao). Kako je karakteristično izostajanje samoglasnika, slična je situacija i sa suglasnikom *h*, odnosno kako

¹ Istočnohercegovačko-krajiški dijalekt nosi ime prema svom izvornom području, istočnoj Hercegovini, gdje se još uvijek koristi. Međutim, nakon velikih migracija koje su uslijedile poslije turskih invazija na ove prostore, taj se dijalekt proširio u Bosni i Hercegovini, ali je dijelom zahvatio i Hrvatsku te Srbiju.

Brozović i Ivić (1988: 58) navode, *h* je uklonjen. Primjerice: *rána* (hrana), *krù* (kruh), *râst* (hrast). Osim što ovaj suglasnik može izostati, on se može i zamijeniti drugima – suglasnikom *v* ili *j*. Suglasnikom *v* u primjerima G jd. *krùva* (kruha), *glûv* (gluh), *mùva* (muha), a suglasnikom *j* u primjerima *snàja* (snaha), *òraj* (orah). Također, uzmemo li u obzir konsonantsku skupinu /hv/ uvidjet ćemo da u nekim primjerima dolazi do promjene u suglasnik *f*, npr. *zafál't* (zahvaliti), *falìsavac* (hvalisavac), *pofál't* (pohvaliti).

Također, dolazi i do ispadanja okluziva na početku riječi u primjerima *tìca*, *čèla*, *šèn'ca*, *sòvat* (Lisac 2003: 21), što je zapravo učestala praksa te su početničke suglasničke skupine često pojednostavljene. Primjerice, riječ *ćér* (kćer), koja je također pojednostavljena, zapravo je preuzeta iz A jd. u N jd. Primijećen je i prijelaz glasa *ž* u glas *r* (tzv. rotacizam), i to u primjerima *mòre* (može) i *mòremo* (možemo).

Za narječje je karakteristična sekundarna jotacija, no u ovome se govoru javlja i tercijarna jotacija, primjerice u leksemima *đèd* (djed), *mèđed* (medvjed), no primjeri kao što je *ćèrat* karakterističniji su za starije govornike te ih mlađi govornici gotovo i ne rabe, a češće se koristi oblik s ekavskim refleksom jata – *tèrat* (tjerati).

S obzirom na to da mjesni govor Brezina pripada novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu, naglasak je ovoga govora četveroakcenatski, pri čemu odstupanja od standarda nisu česta (Lisac 2003: 101), a što će na koncu biti oprimjereno u radu. U govoru su sačuvane i nenaglašene duljine.

S morfološkom aspekta ovoga govora važno je navesti kako se hipokoristici kao *Pero* dekliniraju kao imenice ženskoga roda na *-a*, te se sklanjaju kao *-e* vrsta, dakle G *Pére*, D *Péri*, a posvojni pridjev od toga imena jest *Périn* (Lisac 2003: 102). Iako Lisac tvrdi kako imenica *ûm* ženskog roda, u ovome je govoru ona ipak muškog roda. Također tvrdi i kako je u imenica ž. roda na suglasnik u I jd. nastavak *-i* te navodi primjer *svojom krvi* (Lisac 2003: 102), no u govoru Brezina tomu nije tako, već je uobičajeno korištenje sintagme *svòjom křvlju*. Lisac (2003: 102) također navodi da je u imenicama muškog i srednjeg roda kod osnova sa starim mekim suglasnikom, obično postojan nastavak *-om* (*gnòjom*), što je karakteristično i za ovaj govor, no često dolazi do dvojbe pa je nekada u govoru moguće primijetiti razlike između nastavaka *-om* i *-em*. Takve se razlike mogu vidjeti u primjerima *nóžem²*, ali i *sèlom*. Također, množinski su oblici muškog roda uglavnom prošireni, npr. *dlànovi*, *plùgovi*. U dativu i lokativu imenica ženskoga roda na *-a* karakterističan je nastavak *-i* npr. *žèni*, *zvíjézdí*, a u instrumentalu navedenih imenica nastavak je *-om*: *žènom*, *zvíjézdom*. Vidljiv je i sinkretizam D, L i I u

² Kod mlađih govornika uočava se nastavak *-em*, no stariji se govornici češće odlučuju za nastavak *-om*.

množinskom obliku spomenutih imenica pa tako imamo nastavak *-ama* u primjerima *žènama* i *zvižezdama*. U G množine u primjerima poput *òčijū*, *ùšijū* javlja se nastavak *-iju* te su ti nastavci zapravo ostatci dvojine, no rabe se i drugi nastavci koji su također tragovi duala poput *-ma*, *-ima*, *-ama* u D, L i I mn., npr. *òčima*, *ùšima* (Lisac 2003: 102), a G jd. često zna biti jednak N jd. Iako je u većini govora ovog dijalekta sačuvan nastavak *-a* u G i A i *-u* kod D i L jd. muškoga i srednjeg roda imeničke promjene pridjeva i pridjevskih zamjenica (Lisac 2003: 103), u ovome se govoru ti nastavci ne rabe, već ih zamjenjuju nastavci *-og* i *-om*, što dovodi do zaključka da se nerijetko u govoru određeni i neodređeni pridjevi ne razlikuju pa tako G jd. za pridjeve *prāv* i *prāvī* glasi jednako – *prāvōg*, no pod utjecajem standarda moguće je odstupanje. Zatim, oblici trpnih pridjeva identični su onima u standardnome jeziku, npr. *prīmōrān*, *vōljen* i sl.

Sibilarizacija se u ovom govoru uglavnom ne realizira pa se tako u imenica u N mn. realiziraju *šljivīki*, *òblāki*, *zadātki*, *knjìgi* i sl. Ipak, pod utjecajem standardnog jezika, i u mjesnom se govoru javlja sibilarizacija, posebice kod mlađe populacije.

U vezi s glagolskim oblicima, aorist je, iako smanjenim intezitetom, i dalje u uporabi te je za njegovu 1. os. mn. čest nastavak *-šmo*, npr. *lègošmo*, *òdošmo* (Lisac 2003: 103), ali koristi se i nastavak *-smo*, npr. *glèdasmo*. Za razliku od aorista, imperfekt u govoru nije očuvan. U imperativu dolazi do ispadanja vokala *-i* (Brozović, Ivić 1988: 58), primjerice *id'te* < idite, *sjèd'te* < sjedite i sl.

Uzme li se u obzir odnos *št/šć*, za govor je karakteristična skupina *št*: *dvòrište*, *štâp*, *prîšt*. Iako je govor prvenstveno postojan u Bosni i Hercegovini i odande se širi te su njegovi govornici prvenstveno pravoslavci, ipak u dijelovima Slavonije i Hrvati katolici govore (i)jekavskim štakavskim dijalektom (Lisac 2003: 98). Kao što se može pretpostaviti, u ovome se govoru čuvaju zamjениčke riječi *štò* i *štà* (Lisac 2003: 102), no *štà* se ipak češće rabi, npr. *a štà cèš*, dok je *štò* karakteristično samo u nekim situacijama, npr. *ònō štò si cūo*.

S obzirom na to da se Republika Hrvatska stoljećima unazad nalazila pod raznim vladavinama, logičnim slijedom proizlazi i činjenica da su u leksiku našeg jezika ostale i neke strane riječi. Takve se riječi u standardnom jeziku nastoje zamijeniti, no u dijalektima one još uvijek „žive“. Tako u mjesnom govoru Brezina možemo čuti podosta turcizama (orijentalizama), npr. *àvlija* (dvorište), *çùprija* (most), *kàpija* (ograda), *dùcān* (trgovina), ali i germanizama, naročito pri imenovanju nekoga alata – *šaràfciger* (odvijač), *cvìkcānge* (vrsta kliješta), ali i pri imenovanju pokućstva, npr. *fìrānga* (zavjesa), *špājz* (ostava) i mnogi drugi.

5. Frazeologija

Frazeologija se, kao jedna od najmlađih lingvističkih disciplina, može promatrati iz aspekta standardnog jezika, ali jasno je kako većina frazema nastaje u svakodnevnom govoru pa tako i standardni jezik preuzima frazeme koji primarno pripadaju dijalektima. Shodno tomu, u ovom će se radu zapravo promatrati i analizirati frazemi koji pripadaju određenom dijalektu, tj. mjesnom govoru.

Frazeologija svoj samostalni put, odvojeno od leksikologije, započinje 1947., nakon objavljivanja rada *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* Viktora Vladimiroviča Vinogradova (Fink-Arsovski 2002: 6), čime se Vinogradov smatra utemeljiteljem slavenske frazeologije zato što je „prvi definirao frazeološke jedinice i njihova obilježja te ponudio opis prirode i tipova veza među sastavnicama“ (Filipović Petrović 2008: 41). Vinogradov naglašava ključne karakteristike frazema, među kojima se ističu preneseno i slikovito značenje, ekspresivnost, te nemogućnost zamjene bilo kojeg od frazeoloških elemenata sinonimom, a da se pritom ne izgubi njihova izražajnost i jedinstvena značenjska cjelina (Filipović Petrović 2008: 47).

No, zanimanje za frazeologiju pokazuje nešto ranije i Charles Bally, koji je 1905. u knjizi *Précis de stylistique* prvi postavio „pitanje određivanja frazema kao posebnih jezičnih jedinica“ (Filipović Petrović 2008: 41), čime je zapravo otvorio put za daljnja istraživanja u ovom području.

5.1. Razvoj hrvatske frazeologije

U Hrvatskoj se frazeologija počinje proučavati dvadesetak godina nakon objave spomenutog rada V. Vladimiroviča Vinogradova.

Antica Menac 70-ih godina 20. stoljeća okuplja oko sebe grupu suradnika – rusista, koji kasnije postaju jezgra *Zagrebačke frazeološke škole*, te potiče razvoj frazeologije na našem području (Fink-Arsovski 2002: 6). Od tada zapravo neprekidno i traje bavljenje frazemima u hrvatskom jeziku, što je i rezultiralo raznim studijama, rječnicima, člancima te mnogim drugim radovima (završnim, diplomskim i sl.). Menac (2007: 5) navodi kako je frazeologiju počela proučavati šezdesetih godina 20. stoljeća jer se pripremala za rad na sastavljanju velikog rusko-hrvatskog frazeološkog rječnika.

S obzirom na to da je začetnica frazeoloških istraživanja u Hrvatskoj, valja navesti i rad Antice Menac, a to je *O strukturi frazeologizma*, koji je objavljen 1970. Menac u tom radu navodi teorijske odrednice frazema koje su se zadržale do danas, a to su veoma čvrsta struktura te reprodukcija u unaprijed određenom, gotovom obliku, odnosno ne formiraju se svaki put iznova spontanim slaganjem (Menac 1970: 1).

Hrvatski frazeološki rječnik iz 2003. prvi je frazeološki rječnik hrvatskog jezika nakon *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Josipa Matešića iz 1982., a izdanje iz 2014. smatra se najrecentnijim našim frazeološkim rječnikom (Filipović Petrović 2008: 51).

Menac (2007: 137) smatra i Akademijin *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* „pravom riznicom hrvatske frazeologije“, u kojemu se nailazi na mnoge izraze na različitom stupnju frazeologizacije, a koji su nastali u velikom vremenskom rasponu i u različitim dijelovima Hrvatske. Također, smatra i da je Vladimir Anić u *Rječniku hrvatskoga jezika* obuhvatio pozamašnu količinu frazeološkog materijala i obradio ga na najbolji mogući način (Menac 2007: 142). Kao još jedan primjer Menac (2007: 143) navodi i jednojezični *Hrvatski frazeološki rječnik* Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina iz 2003.

Kako je za ovaj rad ipak važan razvoj dijalektne frazeologije, neophodno je istaknuti i one frazeologe koji su istraživali takvu frazeologiju. Sve više frazeologa počinje krajem 20. stoljeća istraživati organske idiome (Kovačević, Bašić 2012: 357), odnosno mjesne govore, a što zapravo ukazuje na rastući interes za dijalektnu frazeologiju. Ta su istraživanja uglavnom vezana za znanstveno-istraživačke projekte, a jedan od njih je i onaj najnoviji – *Dijalektna frazeologija hrvatskoga jezika*, koji je započeo u ožujku ove godine pod vodstvom Marije Malnar Jurišić. Također, poznat je još i projekt *Istraživanje hrvatske dijalektne frazeologije*, čija je voditeljica Mira Menac-Mihalić. Kao posljedica takvih istraživanja nastaju znanstveni radovi u kojima su predloženi frazemi određenih mjesnih govora, dijalekta ili narječja. Od svih triju narječja, najviše je istražena frazeologija čakavskog narječja i njegovih govora, a najslabije je istražena frazeologija štokavskog narječja, ali unutar toga narječja najviše je istražen novoštokavski ikavski dijalekt. Za njegovo istraživanje zaslužne su Mira Menac-Mihalić (*Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora*) i Tomislava Bošnjak-Botica (*Frazemi u govoru Lovreća kojima se izriču osobine*). U istraživanju frazema slavonskog dijalekta doprinijela je Ljiljana Kolenić (*Frazemi u slavonskom dijalektu i ostalim hrvatskim dijalektima*), ali valja napomenuti da i Mira Menac-Mihalić (*Iz frazeologije slavonskoga dijalekta*) također ima važnu ulogu u istraživanju frazema slavonskog dijalekta. Za istraživanje frazema novoštokavskog (i)jekavskog dijalekta zaslužna je Perina Vukša Nahod (*Frazeologija mjesnoga govora Komazina*).

Istraživanjima frazeologije čakavskih govora bavile su se Marija Turk, Sanja Zubčić, Silvana Vranić, Ivana Nežić, Lina Pliško, Martina Bašić, Barbara Kovačević itd. Nadalje, frazeologiju kajkavskih govora istraživale su Marija Malnar Jurišić, Anđela Frančić te Jela Maresić, autorica prvog rada dijalektne frazeologije *Iz frazeologije govora Podravske Sesveta*.

Naposljetku, iznimno je važno napomenuti kako je prva primijenila konceptualnu analizu dijalektnih frazema Mihaela Matešić 2006. u radu *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskog*.

5.2. Definicija, klasifikacija i analiza frazeologije

Kako se pojedine riječi povezuju s drugima i stvaraju smislene cjeline, samim time nastaju *sveze riječi*. Sveze riječi mogu se podijeliti na *slobodne sveze*, u kojima svaka sastavnica zadržava osnovno značenje, te na *frazeološke sveze*, u kojima dolazi do promjene ili gubitka značenja svih ili nekih sastavnica (Menac 2007: 9). *Frazeološka sveza* naziva se još i frazemom, no krenimo nekim redoslijedom.

Najprije valja definirati termin *frazeologija* koji prema Fink-Arsovski (2002: 5) ima dvojako značenje. S jedne strane, frazeologija se definira kao lingvistička disciplina ili znanost koja proučava ustaljene izraze s čvrstom strukturom unutar jednoga ili više jezika. S druge strane, frazeologija se odnosi na ukupnost frazema koji su organizirani prema različitim kriterijima. Tih je kriterija mnogo; frazeme je moguće organizirati prema komponentama određenoga semantičkog polja (npr. *zoonimna frazeologija*³, *somatska frazeologija*⁴), s obzirom na podrijetlo i proširenost uporabe (internacionalna, nacionalna i posuđena frazeologija), to može biti i frazeologija kojom se služe neki književnici. Zatim, može se organizirati i prema vremenskoj raslojenosti (arhaični frazemi) te, što je za ovaj rad iznimno važno – s obzirom na područnu raslojenost. Frazeologija se prema područnoj raslojenosti dijeli na dijalektnu i regionalnu, odnosno na onu kojom se služe govornici nekog područja.

Frazem je, dakako, osnovna jedinica frazeologije, a sastoji se od najmanje dviju sastavnica. Najprije, neophodno je napomenuti da je pojam *frazem* zamijenio onaj koji su, po uzoru na rusku tradiciju, koristili frazeolozi zagrebačke frazeološke škole, a to jest

³ Ukupnost frazema sa zoonimnim komponentama (Fink-Arsovski 2002: 5). Zoonimski su frazemi oni koji u svoju strukturu uključuju naziv životinje.

⁴ Ukupnost frazema sa somatskim komponentama (Fink-Arsovski 2002: 5). Somatskim frazemima nazivaju se oni kojima je barem jedna sastavnica dio tijela (Kovačević 2012: 16).

frazologizam. Isto tako, *frazem* je u frazeološkim radovima nazivan još i *idiomatskom frazom* (D. Maček) te *višerječnicom* (B. Tafra) (Filipović Petrović 2008: 46).

Frazeme karakterizira nekoliko bitnih stavki, a to su cjelovitost i čvrsta, nepromjenjiva struktura, ustaljenost te reproduktivnost (Fink-Arsovski 2002: 6). Iako se podrazumijeva čvrsta struktura, tomu ne mora uvijek biti tako jer u nekih se frazema može jedna sastavnica zamijeniti sinonimom, npr. očitati (održati) bukvicu *komu*, no ponekad riječ koja zamjenjuje ne mora biti sinonim, već joj može biti semantički bliska ili riječ koja joj nije nimalo bliska.

Za frazeme je također karakteristična slikovitost, pa tako možemo promatrati frazem *bistar kao napoj*. Slikovitost je izravno vezana uz desemantizaciju, odnosno semantičko preoblikovanje svih ili dijela frazeoloških sastavnica (Fink-Arsovski 2002: 6). Slikovitost spomenutoga frazema očituje se kroz desemantizaciju.

U frazemu *bistar kao napoj*, izraz *bistar* gubi svoje doslovno značenje te poprima preneseno značenje, čime se stvara slikovit izraz koji nam omogućuje razumijevanje koncepta bistrine kao metafore, odnosno slika koja nam „pomaže pri formiranju frazeološkog značenja, ali i signalizira samo frazeološko značenje“ (Fink-Arsovski 2002: 7). Pokušamo li vizualizirati sve sastavnice, posebno *napoj*, koji je gusta smjesa i ne podrazumijeva nikakvu bistrinu, uviđamo da su ove dvije sastavnice zapravo u suprotnosti. Na taj način dolazimo do zaključka da je osoba koja je *bistra kao napoj* zapravo 'ne baš bistra'. Kako desemantizacija frazema može biti provedena na dvjema razinama: *potpunoj* ili *djelomičnoj*⁵, iz prethodnog razlaganja frazema *bistar kao napoj* dolazimo do zaključka kako je riječ o djelomičnoj desemantizaciji jer nisu sve komponente izgubile svoje osnovno značenje te se jedna od njih (*bistar*) koristi i pri objašnjenju frazema. Zatim, frazem *brz kao puž* možemo uzeti za primjer potpune desemantizacije jer je njegovo objašnjenje 'spor', što znači da u njegovoj definiciji ne pronalazimo ni jednu frazemsku sastavnicu.

Povrh ovih dviju vrsta desemantizacije, postoji i tzv. nulta desemantizacija, pri čemu se ustaljeni izrazi uopće ne desemantiziraju, odnosno ne gube svoje osnovno značenje. Oni su dio frazeologije u širem smislu, a karakterizirani su ustaljenošću, čvrstom strukturom i cjelovitošću,

⁵ Potpuna desemantizacija podrazumijeva da su sve komponente frazema semantički preoblikovane, odnosno da se frazeološko značenje prenosi na potpuno drugačiji način, bez upotrebe ijedne frazeološke sastavnice pri njegovom definiranju. Kod djelomične desemantizacije samo dio komponenata gubi svoje primarno leksičko značenje, pa se one komponente koje nisu desemantizirane često koriste pri određivanju frazeološkog značenja (Fink-Arsovski 2002: 7).

a susrećemo ih u terminologiji i pojmovima iz različitih područja, npr. *doći do zaključka* ('zaključiti') (Fink-Arsovski 2002: 7).

Fink-Arsovski (2002: 8) navodi kako je moguće provesti analizu frazema s različitih aspekata, no također navodi tri osnovna oblika frazeološke analize. Prva je semantička analiza koja se bavi frazeološkim značenjem, načinom njegova formiranja, motiviranošću, porijeklom frazema i sl. Drugi osnovni oblik frazeološke analize jest sintaktička analiza. Ona se pak odnosi na uključivanje frazema u rečnično ustrojstvo, tj. na određivanje njegove funkcije. I treća analiza jest strukturalna, a ona se bavi formalnim pitanjima, odnosno opsegom frazema, leksičkim sastavom i određivanjem sintaktički glavne komponente (Fink-Arsovski 2002: 8). Uz ove tri analize, navode se još kategorijalna i, za ovaj rad najznačajnija, konceptualna analiza.

Osim prema analizi, frazeme možemo podijeliti i prema njihovu opsegu, i to također u tri skupine: *fonetska riječ*, *skup riječi te frazemi sa strukturom rečenice*. Fonetska riječ opsegom je najmanja jedinica, a najčešće se sastoji od jedne autosemantičke riječi te od jedne ili više sinsemantičkih riječi, pri čemu taj skup čini jednu akcenatsku cjelinu (npr. *iz cuga*). Manji broj frazeologa smatra da fonetska riječ ne pripada frazemima zato što smatraju kako frazem mora imati najmanje dvije autosemantičke riječi i najmanje dvije akcenatske cjeline (Fink-Arsovski 2002: 8). S druge strane, skup riječi sačinjavaju najmanje dvije autosemantičke riječi s najmanje dvjema akcenatskim cjelinama (npr. *za babino brašno*). Brojna su kategorija frazemi sa strukturom rečenice. Takvi frazemi mogu u svom sastavu imati oba glavna rečnična dijela (npr. *fali komu <jedna> daska u glavi*), krnje rečenice, složene rečenice ili zavisne surečenice (Fink-Arsovski 2002: 8).

Također, moguće je određivati i kategorijalno značenje frazema koje polazi od vrsta riječi kao posuđene kategorije, tj. postoji „nekoliko različitih podjela frazema s obzirom na kategorijalno značenje, ali su im zajedničke sljedeće osnovne (najbrojnije) kategorije: glagolski, imenički, priložni, pridjevski i sl. (Fink-Arsovski 2002: 9).

5.2.1. Poredbena frazeologija

Poredbe se često susreću u govoru i književnosti, a smatraju se stilskim figurama, odnosno figurama misli. Poredbe tako „obogaćuju stil, čine ga življim, plastičnijim, slikovitijim, ugodnijim za slušanje ili čitkijim“ (Fink-Arsovski 2002: 10). Također, poredbe

povezuju ili suprotstavljaju pojmove dvaju područja, ali karakterizira ih i snažna ekspresivnost, zatim konotativno značenje te im je izražena slikovitost pa nije iznenađujuće da su, prilikom dobivanja statusa ustaljenih izraza, prešle u frazeološki fond. Poredbe su ulaskom u frazeološki fond nazvane poredbenim frazemima (Fink-Arsovski 2002: 10).

Poredbeni se frazemi, povrh gore navedenih triju tipova, odvajaju kao zaseban strukturni tip frazema. Oni mogu nastati od svih tipova osnovnih frazeoloških sveza tako da im se dodaju poredbeno-načinski veznici *kao*, *kao da* i sl. (Menac 2007: 39). Može se tako glagolskim svezama dodati poredbeni veznik *kao* pa imamo frazem *imati obraz kao đon*.

Melvinger (1983: 129) navodi da poredbeni frazemi izražavaju semantički odnos (usporedbu), čime su određena i njihova temeljna strukturalna obilježja, a sadrže dva dijela – samo usporedbu i upravni dio kojemu se usporedba priključuje. Fink-Arsovski (2002: 12) pak poredbene frazeme dijeli na dva osnovna strukturna tipa – na trodijelni i dvodijelni, pri čemu naglašava kako je brojnija trodijelna struktura te podrazumijeva komponentu koja se uspoređuje (*A-dio*), poredbeni veznik (*B-dio*) i komponentu s kojom se uspoređuje (*C-dio*), a dvodijelna struktura podrazumijeva postojanje *B-dijela* i *C-dijela*.

Poredbena frazeologija, dakle, podrazumijeva ukupnost poredbenih frazema, a oni su vrlo frekventni jer opisuju ljude, njihove karakteristike, osobine i načine njihova djelovanja (Kovačević, Bašić 2012: 358) te su toga zanimljivi za proučavanje.

6. Konceptualna analiza frazema

Proučavanje frazema počelo je privlačiti sve veću pozornost s pojavom i razvojem kognitivne lingvistike (Parizoska 2022: 12). Kao što je već spomenuto, frazemi se mogu analizirati na nekoliko načina – sintaktički, strukturno, semantički, kategorijalno i konceptualno. U ovome je radu važna konceptualna analiza, koja je u poveznici s kognitivnom lingvistikom.

Konceptualni pristup, kakav zastupa kognitivna lingvistika, temelji se na ideji da značenje jezičnih izraza proizlazi iz načina na koji ih interpretator mentalno konceptualizira (Kružić, Lovrić, Maksimović 2010: 17). Prema ovom pristupu, značenje frazema i drugih jezičnih jedinica ne može se shvatiti isključivo kroz njihovu sintaktičku strukturu ili leksičko značenje, već je duboko povezano s mentalnim reprezentacijama i kognitivnim procesima. Kognitivna lingvistika, dakle, naglašava kako se značenje oblikuje kroz način na koji ljudi doživljavaju, strukturiraju i interpretiraju svijet u svojim umovima, čime se otvara nova dimenzija razumijevanja jezičnih fenomena. Prema Omazić „figurativni se izrazi u jeziku smatraju jezičnim manifestacijama konceptualnih veza u umu“ (Omazić 2014: 29). Ovaj stav dodatno približava shvaćanje da je značenje jezičnih izraza, posebice frazema, rezultat složenih kognitivnih procesa. Stoga, kako bi se u potpunosti razumjela priroda frazema, potrebno je istražiti kako su konceptualne veze oblikovane u ljudskom umu i kako se one manifestiraju kroz jezik.

U istraživanjima frazema unutar kognitivne lingvistike, posebna se pozornost posvećuje odnosu između jezika i načina na koji ljudi razmišljaju. Ova grana lingvistike ističe da mnogi frazemi nisu nasumični izrazi, već su logički povezani s njihovim sastavnim dijelovima. To znači da postoji konceptualna veza između značenja pojedinih sastavnica u frazemu i značenja koje frazem ima kao cjelina (Parizoska 2022: 12-13). Time se naglašava kako razumijevanje frazema, kao i drugih jezičnih jedinica, zahtijeva šire promišljanje o ulozi jezika u kognitivnim procesima i konceptualizaciji stvarnosti.

U novije se vrijeme u frazeologiji javlja niz studija koje se temelje na postavkama kognitivne lingvistike, uključujući *teoriju konceptualne metafore i metonimije*⁶ te *teoriju konceptualne integracije*⁷ (Omazić 2014: 29). Kognitivna lingvistika metaforu smatra ključnom

⁶ Začetnici konceptualne metafore i metonimije su Lakoff i Johnson (Omazić 2014: 29).

⁷ Začetnici konceptualne integracije su Fauconnier i Turner (Omazić 2014: 29).

mentalnom operacijom, načinom spoznavanja, strukturiranja i objašnjavanja svijeta. Prema Barčot (2017: 41) čovjek izražava svoje misli metaforama, ali također on i misli u metaforama.

Konceptualna metafora, kao univerzalni misaoni mehanizam, oblikuje stabilne obrasce razmišljanja o svijetu. Ti obrasci potiču stvaranje određenih jezičnih izraza koji, kada ih šira jezična zajednica prepozna i usvoji, prolaze kroz proces konvencionalizacije. Ovaj proces je češći kod izraza temeljenih na postojećim konceptualnim metaforama nego kod onih koji su potpuno novi i kreativni. Takvi izrazi, kroz čestu i ponovljenu upotrebu, postupno postaju sastavni dio frazeološkog fonda jezika. No, jasno je kako je svaki frazem prvotno bio kreativna metafora pa je tek onda postao dijelom konvencije (Omazić 2014: 30-31).

Konceptualna je metafora jedan od ključnih mehanizama u motivaciji nastanka frazema, ali jednako je važna i konceptualna metonimija. Ponajprije, motivacija frazema može biti konkretna, asocijativna te nelogična ili apsurdna (Barčot 2017: 76). Pod konkretnom motivacijom razumijevamo da su motivi konkretni i stvarni, a često se javlja u zoonimskim frazemima (npr. *zaštićen kao lički medvjed*). Asocijativna je ona motivacija u kojoj motivi proizlaze iz poveznica koje čovjek sam uspostavlja (npr. *skinuti brigu s vrata*). Apsurdno (nelogično) motiviranim frazemima teško je odrediti motivaciju (npr. *za babino brašno*).

Konceptualna metonimija obrazac je koji djeluje unutar jedne domene, pri čemu jedan aspekt predmeta, ideje ili situacije može zamijeniti cjelinu ili pak cjelina može predstavljati jedan njezin dio. Također, jednostavnije je objasniti put nastanka frazema kod metonimijski motiviranih frazema nego kod metaforički motiviranih (Omazić 2014: 34-35). Iako za pojedine frazeme nije razvidna motivacija, Omazić (2014: 35-36) smatra kako ni jedan frazem nije nemotiviranog značenja, jedino su mu se etimološke veze tijekom vremena izgubile pa je zato teško prodrijeti u njihovu motivaciju. Pri čemu dolazimo do pitanja razumijevanja frazema, koje počiva na brojnim elementima i motivacijskim mehanizmima – na konceptualnoj metafori i metonimiji, mentalnim slikama i simbolima, na znanju o kulturi i svijetu... Pritom su bitna i pojedinačna značenja i suodnosi frazema, kontekst te prepoznavanje etimologije. Također, važne su i pojedinačne razlike u govornika (npr. dob, poznavanje materinskog i jednog ili više stranih jezika) pri razumijevanju frazema i njihovih motivacijskih mehanizama.

Konceptualna analiza predstavlja ključni alat za dublje razumijevanje frazema jer omogućuje uvid u složene kognitivne procese koji stoje iza njihovog nastanka i upotrebe. Ovaj pristup ne samo da rasvjetljava unutarnje strukture frazema, nego i povezuje jezične obrasce s načinom na koji ljudi konceptualiziraju svijet. Razumijevanje konceptualnih veza, poput

metafore i metonimije, ali i prepoznavanje uloge kulturnog konteksta i individualnih razlika među govornicima, omogućuje potpunije razumijevanje frazema. Stoga, konceptualna je analiza izuzetno bitan korak u frazeološkim istraživanjima jer obogaćuje naše razumijevanje jezika kao odraza ljudskog mišljenja i kulture.

Kognitivna lingvistika ili psiholingvistika bavi se istraživanjem metaforičkih izraza, a shodno tomu i frazema, pri čemu obraća stanovitu pažnju na to kako ih govornici kojeg jezika shvaćaju i interpretiraju (Fink-Arsovski 2002: 37).

Većina frazema izvire iz različitih oblika metafora pa je shodno tomu frazeologija pogodna za stvaranje tzv. *konceptata*, u kojima se frazemi tematski, odnosno konceptualno grupiraju, pri čemu se otvara mogućnost analize semantičkih slojeva na temelju kojih je formirano frazeološko značenje (Fink-Arsovski 2002: 37). Koncepti kao takvi posebno su pogodni za istraživanja u kojima je cilj pronaći zajedničke osobine zemalja našeg civilizacijskog kruga, ali i uvidjeti razlike u običajima, nasljeđu i mentalitetu. Pri takvim istraživanjima omogućuje se širi pogled ne samo na određeno frazeološko značenje, nego i na pojam kao takav (Fink-Arsovski 2002: 37). Ukratko, koncepti služe kao određeni alat za istraživanje sličnosti i razlika jezika istog civilizacijskog kruga. Također, oni nisu prvenstveno jezične, nego kognitivne veličine koje čine osnovu jezičnih (leksičkih ili frazeoloških) realizacija. Glavna im je uloga sadržana u ekonomičnom predstavljanju, pohranjivanju, strukturiranju i organiziranju spoznaja o svijetu, omogućujući tako efikasno procesuiranje i prijenos informacija. Pri istraživanju univerzalnih ljudskih konceptata, potrebno je tražiti ih unutar ljudskog uma, a ne u vanjskom svijetu (Barčot 2017: 40). Koncepti su dakle ono što se „doživljava“, a postoje sami po sebi i ljudi ih rekonstruiraju s određenom (ne)sigurnosti (Zykova 2019: 50).

Fink-Arsovski (2002) donosi konceptualnu analizu poredbenih frazema u dvije velike skupine – frazeme koji se odnose na čovjeka te frazeme koji se odnose na predmete, a Matešić (2006) uvodi dodatna dva koncepta – frazeme koji se odnose na situacije i frazeme koji se odnose na način. Važno je napomenuti kako postoje višeznačni frazemi koje je moguće pronaći u dvije skupine.

7. Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Brezina

Konceptualna analiza frazema prikazuje kako su prikupljeni frazemi u mjesnom govoru Brezina razvrstani u koncepte.

7.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

7.1.1. Čovjekova vanjština

7.1.1.1. *Mršavost*

mřšav kò čăčkal'ca – 'izrazito mršav'

nije bôgznā štă – 'osrednji, nerazvijen, ružan'

7.1.1.2. *Razvijeno tijelo*

jâk kò bîk (kônj) – 'vrlo snažan, fizički razvijen'

kò bôg – 'iznimno snažan'

kò od břda òdvâljen – 'snažan, jak, fizički razvijen'

7.1.1.3. *Fizički nedostatci*

glûv kò tòp – 'iznimno gluh'

pjěva kò da mu je slôn přdno u ùvo – 'nema sluha *tko*, ne zna pjevati *tko*'

7.1.1.4. *Boja kose*

bijěl bjèlcat – 'potpuno bijel, sijed'

7.1.1.5. *Ljepota i ružnoća*

dòbar kò dòbar dân – 'zgodan, lijep'

nije bôgznā štà – 'osrednji, nerazvijen, ružan'

ne bìt za bácit – 'ne tako ružan'

rúžan kò lópov – 'jako ružan'

7.1.1.6. Način odijevanja, neuredan izgled

stòjì kòmu štà kò krävi sèdlo – 'ne pristaje *komu što*, ne stoji *komu što*'

zb̀r̀da-zdóla – 'bez reda, neuredno'

7.1.1.7. Neugodan miris

sm̀rd̀t kò kùga – 'neugodno mirisati'

7.1.2. Osobine ljudi

7.1.2.1. Dob: mladost – starost

stär kò Biblija – 'jako star'

u cvijétu mlädōsti – 1. 'u najljepše doba mladosti', 2. 'star' /podrugljivo/

stāra gārda – 'starija generacija'

nísam se jùčē ròdio – 'nije naivan, ima životnog iskustva'

od mālì nógu – 'odmalena, od ranog djetinjstva'

mläd kò ròsa u pódne – 'star'

7.1.2.2. Dobrota – zloba

prävít se ânđel – 'glumiti dobrotu'

döbar kò krù – 'jako dobar'

c̄fna óvca – 'osoba koja se svojim ponašanjem razlikuje od ostalih, loša osoba'

7.1.2.3. Poštenje

čĩsta òbraza – 'častan, pošten, dobar'

čĩsta sřca – 'dobar, pošten, iskren'

7.1.2.4. *Besramnost*

ĩmat òbraz kò đòn – 'biti debelokožac, biti bezobrazan, nemati stida'

7.1.2.5. *Lukavost*

prèmazān svĩm māstima – 'prepreden, lukav, sklon smicalicama'

7.1.2.6. *Hrabrost – plašljivost*

bĩt bez dlāke na jèziku – 'bez straha izreći svoje mišljenje'

ĩc na svè il ništ – 'hrabro reagirati, poduzeti nešto'

ĩmat svòje jā – 'hrabro zastupati svoja uvjerenja, imati čvrst karakter'

trésu se gāce <od strāha> kòmu – 1. 'boji se *tko*, plašljiv je *tko*, kukavica je *tko*',

2. 'ne boji se *tko*, nije plašljiv *tko*' /podrugljivo/

púše kò i na lādno – 'oprezan je *tko*, nepovjerljiv je *tko*, boji se *tko*'

7.1.2.7. *Snalažljivost*

dòčekat se na svè četři – 'biti snalažljiv, izvući se iz teške situacije'

7.1.2.8. *Umna ograničenost*

nĩsu svè na bròju kòmu – 'ponaša se čudno, nešto nije u redu s *kim*'

némat trĩ čĩste – 'biti neintelligentan'

glûp kò kònj – 'jako glup, neintelligentan'

žũta kũca – 'psihijatrijska ustanova'

zrèl za lúdnicu – 'u lošem psihičkom stanju, neuravnotežen'

glûp kò nôc – 'izrazito neintelligentan'

glûp kò stûp – 'izrazito neintelligentan'

bìstar kò nápoj – 'ne baš bistar'

7.1.2.9. Luckavost

fàli kòme <jèdna> dàska u glávi – 'nije pri zdravoj pameti, ne ponaša se normalno, djeluje blesavo'

lúd stô grádī – 'sasvim lud, djeluje blesavo'

7.1.2.10. Tradicionalnost

stárōg kóva – 'zastupa tradicionalne (dobre) vrijednosti'

7.1.2.11. Dosadno ponašanje, nametljivost

nàvr gláve je kòmu – 'dozlogrdio je *komu tko*'

pùna je kàpa kòmu kòga – 'dosadio je *komu tko*'

prevršit svàku mjèru – 'pretjerati, prijeći dopuštenu granicu'

dôc će do plàfōna štà – 'doći će do krajnjih granica *što*, neće se više moći izdržati *što*'

dòsādan kò próljev (ûš) – 'jako dosadan'

7.1.2.12. Znanje – neznanje

némat dúme <o čèmu> – 'ništa ne znati, nemati pojma <o čèmu>'

7.1.2.13. Neiskustvo

trèba jòš pùno žgânācā pòjest kò – 'neiskusna je *tko*, mora još puno toga naučiti'

7.1.2.14. Nedodirljivost

zàštīcen kò líčkī mèded – 'u potpunosti zaštićen, nedodirljiv'

7.1.2.15. Pretjerana pobožnost

bīt vėčī kätolīk od pāpe – 'glumiti velikog vjernika, pretjeranu pobožnost'

7.1.3. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitog ili tuđeg djelovanja

7.1.3.1. Zdravlje

bīt pri sėb – 'biti priseban, vladati svojim emocijama, emocionalnim zdravljem'

zdräv kō drėn – 'iznimno zdrav'

ić pod nōž – 'ići na operaciju'

7.1.3.2. Bljedilo – crvenilo

mijėnjat bōju – 'postajati blijed ili crven u licu od straha ili stida'

7.1.3.3. Umor, iscrpljenost, odmor

ümōran kō pās – 'jako umoran'

nāpunit bātėrije – 'odmoriti, obnoviti snagu'

7.1.3.4. Spavanje

spávat kō bėba – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'

spávat kō zāklān – 'čvrsto, tvrdo spavati'

7.1.3.5. Srdžba

pūknut od bijėsa – 'razljutiti se'

pūko je fīlm kōmu – 'burno, temperamentno je reagirao tko'

imat krátak fitilj – 'lako planuti (uzrujati se) zbog sitnice'

psòvat svė po spīsku – 'grupu psovati sve moguće psovke'

7.1.3.6. Fizička prisutnost

glávom i brádom – 'osobno prisutan'

7.1.3.7. Stanje pijanstva

pijan kò lètva – 'jako pijan'

pijan kò mājka – 'potpuno pijan'

7.1.3.8. Samrt, smrt

bìt na apàrātima – 'biti na izdisaju, gasiti se'

nije se <jòš> òlādio u gròbu kò – 'nedugo nakon čije smrti'

òkreće se kò u gròbu – 'zaprepašćuje se *tko* /o pokojniku/

néće kò pònijet štà sa sòbom u gròb – 'nemogućnost odnošenja materijalnih stvari'

ùmrijēt kò pàs <na cèsti> – 'umrijeti sam, napušten od svih'

òtíc na ònāj (drùgi) svijēt – 'umrijeti'

òtíc kòd svētog Àndrije – 'umrijeti'

7.1.4. Odnos prema radu

7.1.4.1. Marljivost

rádit kò c̀rnāc – 'naporno i teško raditi'

u fūšu rádit – 'raditi povrh redovnog posla, baviti se još *čime* dodatno'

dôc do <svôg> krùva – 'početi zarađivati za život'

7.1.4.2. Lijenost

m̀rtvo púvalo – 'lijenčina, nepoduzetna, troma osoba'

kràst Bògu dāne – 'ljenčariti, dangubiti, ništa ne raditi'

nije se kò vrùc lādne vòde nāpio – 'neradnik je *tko*'

7.1.4.3. *Način rada*

äjñ-cväj – 'nabrzinu, začas'

třla bāba lān da jōj prōđe dān – 'besposličariti'

brže-bōlje – 'najvećom brzinom, što je brže moguće'

imat dvě lijēvē – 'nespretno obavljati posao'

ubācit u pētu – 'raditi brže'

čās pōsla – 'vrlo brzo, začas'

rādit (rješāvat) na hō-rūk – 'nabrzinu, nepromišljeno, bez pripreme raditi, rješavati'

<ōpēt> Jōvo nānovo – 'opet sve ispočetka'

od šūba – 'odraditi što vrlo brzo'

zbřda-zdōla – 'bez reda, neuredno'

jēdnim ùdārcem ùbit dvě mùve – 'odjednom obaviti dva posla'

prodāvat zjāke – 'besposličariti, ništa ne raditi'

ókan't se cōrava pōsla – 'ne baviti se onime o čemu ne znamo ništa'

7.1.5. *Život u izobilju i siromaštvu*

7.1.5.1. *Izobilje*

imā na bācānje kōga, čēga – 'ima mnogo, u izobilju koga, čega'

živ't kō lōrd – 'živjeti u izobilju'

pūn kō brōd – 'bogat, pun novca'

živ't kō búbreg u lōju – 'živjeti u izobilju'

lēžat na nōvcima (pārama) – 'biti iznimno bogat'

imat pára kō Džájíc – 'biti bogat'

ima čēga kō u prīci – 'ima čega u izobilju'

7.1.5.2. *Siromaštvo*

živ't od dânas do sùtra – 'živjeti s minimalnim sredstvima; živjeti bez nekog plana za budućnost'

dotâknut dnö – 'potpuno propasti'

òdnijēt gâće na štâpu – 'materijalno propasti, izgubiti svu imovinu, osiromašiti'

némat ni kùčeta ni mächeta – 'biti bez ičega i ikoga'

siròmašan kò crkveni miš – 'jako siromašan'

némat ni prëbîte pàre – 'biti bez novca'

7.1.6. Čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi

7.1.6.1. Skladni odnosi

vòdit brÿgu o kòme – 'brinuti o komu'

nàpraviti čòvjeka od kòg – 'promijeniti koga u pozitivnom smislu, korigirati čije ponašanje, učiniti koga društveno prihvatljivim, socijalizirati koga'

poznâvat kò svôj <vlâstiti> džëp – 'dobro poznavati koga'

bëz fÿge u džëpu – 'iskreno, bez skrivenih namjera'

bît na dòbrom glâsu – 'biti poznat po dobru, uživati ugled, biti cijenjen (poštovan)'

pòrast u čÿjim òčima – 'steći čije poštovanje'

7.1.6.2. Neskladni odnosi

vòdit tùđu brÿgu – 'miješati se (upletati se) u tuđe probleme'

nÿje brÿga kòga za štâ – 'ne mari tko za što'

präv't budàlu od kòga – 'narugati se komu, ismijavati koga'

dât kòmu štâ ga ìde – 'kazniti koga, dati komu što je zaslužio'

dòbit svòje – 'biti zasluženno kažnjen (kritiziran)'

präv't se Ènglez – 'praviti se neupućenim, glumiti nerazumijevanje'

bît na lòšem glâsu – 'biti poznat po čemu lošem, imati lošu reputaciju, ne biti cijenjen'

vÿs't nad glâvom kòme – 'nadgledati koga, kontrolirati koga, smetati komu'

òtjerat u gròb kòga – 'izazvati čiju smrt, biti krivac za čiju smrt'

prèbit na mřtvo ìme – 'jako istući'

bìt na ràtnoj nògi – 'biti u lošim odnosima'

màzat òči kòmu <čìme> – 'prevariti, obmanuti *koga <čìme>*'

ìzìc iz òpānka u cìpelu – 'ponašati se primitivno (neuglađeno, bez manira) nakon brza bogaćenja'

ni òrō ni kòpō – 'ne radi (ne poduzima) ništa, već uživa u plodovima tuđeg rada *tko*'

bìt i òtac i mājka – 'u potpunosti se posvetiti djetetu, bez bračnog druga brinuti za dijete'

dìzat tlāk kòmu – 'uzrujavati *koga*'

ne znā se ni kō pije ni kō plāca – 'stanje je nesređeno, potpuni je nered (zbrka, rasulo)'

stāt kòmu na žùlj – 'zamjeriti se *komu*'

7.1.6.3. Neravnopravan odnos

nòsit làče <u kùci> – 'imati glavnu riječ u obitelji'

7.1.6.4. Govoriti

7.1.6.4.1. Poticaj za govorenje

pòvūc za jèzik kòga – 'izazvati *koga* da kaže ono što nije namjeravao'

7.1.6.4.2. Problem s govorenjem

nāvr jèzika je kòme štā – 'ne može se dosjetiti *tko čega*'

7.1.6.5. Slušati

prāv't se glūv – 'nezainteresirano slušati, oglušivati se na *što*'

7.1.6.6. *Predvidivo ponašanje*

čitat kòga kò òtvorenu knjìgu – 'jasne su čije namjere, jasno je što smjera'

7.1.6.7. *Otkriti ono što je svima već poznato*

òtkrit Amèr'ku – 'predstavljati nešto poznato kao novo'

7.1.6.8. *Mentalne sposobnosti*

7.1.6.8.1. *Shvatiti*

pòvatat <svě> kònce – 'shvatiti, razumjeti sve'

7.1.6.8.2. *Urazumiti koga*

izbit iz glàve kòmu kòga – 'prisiliti koga da zaboravi koga'

7.1.6.8.3. *Misliti pod čijim utjecajem*

stàvit bùbu u ùvo kòmu – 'namjerno potaknuti koga na razmišljanje'

7.1.6.9. *Prestati biti na brizi komu, prestati iskorištavati koga*

skìnut se s vràta (grbače) kòmu – 1. 'prestati ovisiti o komu', 2. 'prestati dosađivati komu'

7.1.6.10. *Obraćanje*

dòc na krìvu adrèsu – 'obratiti se krivoj osobi'

òbraćat se na dòbru adrèsu – 'obraćati se pravoj osobi'

7.1.7. Karakterne osobine

7.1.7.1. Umišljenost

àlfa i òmega – 1. 'izuzetno važna osoba', 2. 'osoba koja se neutemeljeno smatra važnom, umišljena osoba'

bôg i bàtina – 'osoba koja vodi glavnu riječ'

ìspod čàsti je kòme <štä> – 'ne priliči *komu <što>*, ne pristoji se *komu <što>*, dostojanstvo (čast, oholost, umišljenost) ne dopušta *komu <što>*'

kò da je pòpio svù pàmēt <òvōg> svijêta – 'kao da je najpametniji *tko*, umišljen je *tko*'

prodávati pàmēt – 'praviti se pametan'

7.1.7.2. Brbljavost

òd a dò ž – 'sve znati, nabrojati, ispričati sve'

ìmat jèzik kò kràva rēp – 'biti brbljav, previše govoriti'

prègriz jèzik! – 'suzdrži se od govora'

príčati kò navìjen – 'neprestano govoriti'

òtēt riječ iz ústa kòmu – 'reći ono što je drugi htio reći, preduhitriti ga u izražavanju misli'

7.1.7.3. Šutljivost

nî a nî be – 'ne reći ni riječi, šutjeti'

míran kò bùbica – 'miran, tih'

pònijēt sa sòbom u gròb štä – 'čuvati tajno do smrti, ne reći nikome, šutjeti o čemu'

šútiti kò zalíven – 'ne progovoriti ni riječ, uporno šutjeti'

7.1.7.4. Tvrđoglavost

ni za svè blāgo <òvōg> svijêta – 'nipošto, ni u kom slučaju'

téžak čòvjek – 'tvrdoglav čovjek'

tvrdòglav kò màgarac – 'jako tvrdoglav'

tèrat màk na kònac – 'biti krajnje tvrdoglav, braniti svoj stav, ići do kraja, cjepidlačiti'

tvrd òraj – 'tvrdoglava, nepopustljiva osoba'

tèrat po svôm – 'tvrdoglavo zastupati svoje stavove'

7.1.7.5. Neiskrenost, sklonost laganju

làže čìm zìne kò – 'neiskren je tko'

lòvačka pričà – 'izmišljena priča, neiskreno preuveličavanje'

prîča za <málu> djècu – 'izmišljena priča'

7.1.7.6. Nepromišljenost

kúpit máčka u vrèci – 'nepromišljeno, naslijepo, bez provjere kupiti što'

7.1.7.7. Prevrtljivost

promijénit plòču – 'promijeniti stav, ponašati se drukčije'

okrétat se kâk vjètar pîrī – 'biti prevrtljiv'

7.1.7.8. Znatiželja

zabádat svôj nôs <u štã> – 'upletati se u tuđe stvari, biti pretjerano znatiželjan'

7.1.7.9. Pohlepa, neskromnost

čèt i jàre i pàre – 'željeti sve, biti pohlepan'

trážit krùva prèko pògače – 'imati pretjerane, velike zahtjeve, biti neskroman'

7.1.7.10. Hvalisavost

i mî kònja za tṛku ìmāmo – 'i mi se imamo čime pohvaliti, nismo gori od drugih'

7.1.7.11. Velikodušnost

dijélit i šàkom i kàpom – 'velikodušno davati drugima, ne škrtariti'

7.1.7.12. Škrtost

imat zmìju u džèpu – 'biti veoma škrt'

7.1.7.13. Ravnodušnost

bòlī ðòn kòga – 'svejedno je komu'

7.1.7.14. Bezvrijednost

ne vrijédi kò ni prèbijēne pàre – 'ništa ne vrijedi, bezvrijedan je'

7.1.7.15. Samopouzdanje

držat do sèbe – 'imati samopouzdanja, cijeniti sam sebe'

mòrālna vertikála – 'osoba visokih moralnih vrijednosti /često podrugljivo; sama o sebi misli pozitivno, a drugi je poimaju drugačije/'

7.1.8. Iskazivanje emocija

7.1.8.1. Uznemirenost

bīt izvan sèbe – 'biti uznemiren, u afektu, ne biti u stanju vladati vlastitim emocijama'

7.1.8.2. Olakšanje

skìnut brìgu s vrâta – 'osloboditi se problema, briga; olakšanje'
pào je kàmēn sa srca kòmu – 'laknulo je *komu*, odahnuo je *tko*'

7.1.8.3. Nezahvalnost

<i> tô mî je fála za štò – 'kakva nezahvalnost'

7.1.8.4. Tuga

tô je Bõgu za plàkat – 'žalosno je, tužno je'
plàkat kò málo dijéte – 'jako, neutješno plakati'
plàkat kò kišna gòd'na – 'jako plakati'

7.1.8.5. Sreća, veselje

õsmijēh od ùva do ùva – 'velik, veseo osmijeh'
smìjat se od ùva do ùva – 'smijati se veselo'

7.1.9. Odnos prema jelu

7.1.9.1. Glad

i ândeli bi jèli štà – 'kvalitetno i ukusno jelo'
ùmrijēt od glâdi – 'biti jako gladan'
gládan kò vûk (pàs) – 'jako gladan'

7.1.10. Odnos prema vremenu

7.1.10.1. Kašnjenje

dôc na ámen – 'zakasniti'

7.1.10.2. Točnost, dolazak na vrijeme

u zãdnjĩ čas – 'stići u posljednji trenutak, na vrijeme'

tõčan kò švìcarskĩ sãt – 'vrlo točan'

7.1.10.3. Vjerojatnost dolaska

mãlo sùtra – 'nikada neće tko doći gdje'

na svêto nigdãrjevo – 'nikada neće tko doći gdje'

7.1.10.4. Trajanje

dãn-dãnas – 'do dana današnjeg, traje još i danas'

7.1.10.5. Vrijeme u danu

glúvo dõba <nõci> – 'kasno navečer, duboka noć'

ne vïd't ni p'rsta p'rëd nõsom – 'potpuna je tama, mrak je, ne vidi se ništa'

7.1.11. Način kretanja

7.1.11.1. Brzo kretanje

brzìnom múnje – 'najvećom brzinom'

7.1.11.2. Naglo kretanje

tãmo-ãmo – 'u raznim pravcima (smjerovima), čas na jednu, čas na drugu stranu'

iz cûga – 'odjednom'

kõ grõm iz vëdra nëba – 'iznenada, neočekivano, naglo'

kõ òfuren skòçit – 'naglo skočiti'

7.1.11.3. *Sporo kretanje*

vûc se kò prèbijena mǎčka – 'tromo, sporo se kretati'
trèbalo b' ga pòslat po smřt – 'spor je i neučinkovit tko'
čèkat kòga kò òzèblo súnce – 'dugo čekati koga'
břz kò pûž – 'spor je tko'
spòr kò pûž – 'spor je tko'

7.1.11.4. *Nepomičnost*

ni âmo ni tàmo – 'stajati na mjestu, ne pomaknuti se'

7.1.12. Brojnost

ni žíve dúše néma đè – 'nema nikoga gdje'
ìma kòga kò u prìci – 'ima koga u velikom broju'
ìma kòga kò Rúsa – 'ima koga u velikom broju'

7.2. Frazemi koji se ne odnose na čovjeka

7.2.1. Frazemi kojima se opisuju prostorni odnosi

Bògu ìza léđa – 'vrlo daleko, u zabačenom kraju'
đè je Bòg rèko làku nôc – 'vrlo daleko, u zabačenom kraju'
ìc <tàm> đè i cǎr ìde pjěškè – 'ići na zahod'
svòj na svòm – 'biti u svojoj zemlji ili kući'
na svākòm còšku – 'svugdje, bilo gdje, na svakom mjestu'
ùnutar čèt'ri zìda – 'u svome domu, u svojem prostoru'

7.2.2. Frazemi koji se odnose na predmete

7.2.2.1. *Količina*

kò blàta – 'ima čega u izobilju'

ùvr glàve – 'maksimalno, najviše, ne više od'

ìma čèga kò u prìči – 'ima čega u izobilju'

7.2.2.2. *Čistoća*

čìsto kò u apotéki – 'čisto, uredno'

kò da je bômba pàla – 'neuredno, prljavo, razbacano'

7.2.2.3. *Starost*

<növ> *kò ìspod čèkića* – 'nov, još neupotrijebljen'

7.2.2.4. *Suhoća*

sùv kò bàrut – 'jako suh'

7.2.2.5. *Cijena*

za bagatèlu kúp't, pròdat – 'vrlo jeftino kupiti, prodati što'

ne vâlja ni pišljiva bôba – 'ne vrijedi, nema nikakve vrijednosti što'

kòšta kò sùvo zlâto štä – 'skupo je što'

skûp kò sùvo zlâto – 'veoma skup'

7.2.3. Frazemi koji se odnose na situacije

7.2.3.1. *Uspjeh*

fála Bògu – 'i to se uspješno riješilo'

ìde kò po lòju – 'ide glatko, prema planu'

7.2.3.2. *Razvijanje, napredovanje*

ùzēt mâha – 'uspješno se razvijati, širiti'

7.2.3.3. *Čekanje, očekivanje*

äk Bôg dâ – 'ako se posreći <komu>, budu li okolnosti zadovoljavajuće, ako se stvari budu dobro razvijale'

nëk bûde štâ bûde – 'što god bilo, što god se dogodilo, bilo kako bilo, svejedno'

obècat b`da i dolíne – 'obećati *komu* ono što ne može i neće biti ispunjeno'

bît kò na ìglama – 'biti nervozan, nestrpljiv tijekom čekanja *čega*'

7.2.3.4. *Zbrka, kaos*

nâprav't od bûve (mûve) slòna – 'preuveličati *što*'

jâd i bijéda – 'ono što je u lošem, nesređenom stanju'

7.2.3.5. *Upadanje u nevolju*

òbrat bòstan – 'loše proći, nastradati, pretrpjeti neuspjeh'

ùbit bòga u kòmu – 'jako istući *koga*'

opál't pò džèpu kòga – 'materijalno oštetiti *koga*, naplatiti kaznu'

fìksna idéja – 'loša ideja, misao'

ùvatit se za glávu – 'užasnuti se, shvatiti vlastitu pogrešku'

nâc se u neòbrānom grôžđu – 'biti u neprilici, naći se u nepovoljnom položaju'

ùvatit u neòbrānom grôžđu kòga – 'uhvatiti u neprilici *koga*, uhvatiti *koga* u nepovoljnom položaju'

7.2.3.6. *Uzaludnost*

za bãbino brášno – 'ni za što, bez razloga'

7.2.3.7. *Povoljna situacija*

măčjī kăšalj – 'lako je, jednostavno je *što*'

imat više srěće nĕg pămĕti – 'uspjeti zahvaljujući više slučaju, nego svojim zaslugama'

7.2.3.8. *Nepovoljna situacija*

kò za ināt – 'na nesreću'

müčit se kò Īsus na krīzu – 'naći se u nepovoljnoj situaciji, mučiti se'

izbăcit iz kolotôč'ne kôga – 'izbaciti *koga* iz uobičajenog stanja'

nĕcĕ se krüva năjest kò od čĕga – 'neće imati koristi *tko od čĕga*'

bīt kò rĭba na sŭvôm – 'nelagodno se osjećati'

òstat prázni rūkū – 'ne postići nikakvu korist od *čĕga*, ostati bez rezultata'

òstat krátki rukávā – 'biti zakinut, biti prevaren u svojim očekivanjima'

lădan tŭš – 'neugodno iznenađenje, naglo otrjeznjenje'

7.2.3.9. *Različiti ishodi*

kôm ôbôjci, kôm ôpānci – 'kako se *komu* posreći, kako *tko* prođe'

7.2.3.10. *Propuštena prilika*

bilo pa prošlo – 'gotovo je, prošlo je, ne može se vratiti *što*'

štò je bilo, bilo je – 'ne razmišljajmo o prošlosti, propuštenim prilikama, okrenimo se budućnosti'

pròšla bāba s kolācima – 'kasno se sjetiti *čĕga*, kasno je sad za *što*'

7.2.3.11. *Odlučnost*

i ámen – 'to je gotova stvar, nema daljnje rasprave'

ni pod kôjū cijĕnu – 'nikako, ni u kom slučaju'

pod svākū cijĕnu – 'svakako, u svakom slučaju'

pòdvūc cřtu – 'raščistiti s čime, dovesti stvar do kraja, završiti'

7.2.3.12. *Biti izgrđen*

očitat (òdržat) bükvicu kòme – 'prekoriti, izgrđiti koga'

sàsūt dřvlje i kàmēnje – 'žestoko izgrđiti koga'

izgrđit kòga na pàsja kòla – 'prekoriti koga vrlo strogo'

7.2.3.13. *Hladnokrvnost*

sačúvat ládnu glâvu – 'ostati priseban'

glèdat ìstini u òči – 'prihvatiti istinu, pomiriti se s istinom'

mřtav ladan – 'potpuno smiren, ravnodušan'

7.2.3.14. *Frazemi koji se odnose na vremenske uvjete*

vručē je kò u pàklu – 'vruće je'

pàsja vručina – 'velika vručina'

7.2.4. Frazemi koji se odnose na način

7.2.4.1. *Dobro*

kàk Bòg zapòvijēdā – 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje'

bīt na tí s čīm – 'dobro poznavati, znati što'

kò u snù – 'dobro je, lijepo je'

7.2.4.2. *Loše*

bīt na ví s čīm – 'loše poznavati, znati što'

7.2.4.3. *Brzo*

prôc ée kò rúkom odněšeno – 'brzo ée proci'

7.2.4.4. Uzaludno

trázit iglu u plástu sijêna – 'uzaludno tražiti nešto što je nemoguće naći'

7.2.4.5. Jasno

tô j ko ámen – 'to je sigurno, jasno'

vìdi se iz avióna štã – 'posve jasno se vidi što'

kò dváput dvâ – 'jasno je, nedvojbeno, sigurno'

cřno na bijélo – 'sasvim jasno, razumljivo, napismeno'

7.2.4.6. Nejasno

<*sâm*> *Bôg bi ga znão* – 'ne zna se, nejasno je'

7.2.4.7. Bezbrižno

mírne dúše – 'bezbrizno, čiste savjesti'

7.2.4.8. Potpuno

ùzdũž i pòprêko – 'potpuno, u svim smjerovima'

slòbodan kò tica <na gráni> – 'biti potpuno slobodan, nemati nikakvih obveza'

7.2.4.9. Zbunjeno

blijêdo pògledat – 'zbunjeno, začuđeno pogledati'

7.2.4.10. Jednostavno

znãt kò jedànpūt jèdan – 'jednostavno'

8. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je terenskim istraživanjem prikupiti i analizirati frazeme primjenjujući konceptualnu analizu. Nakon što su prikupljeni frazemi i kada je sastavljen upitnik, otišlo se na teren provesti ispitivanje. Poslije provedenoga ispitivanja i transkripcije odgovora, uslijedilo je pisanje rada.

Terenskim je istraživanjem prikupljeno nešto manje od tristo frazema, koji su konceptualno analizirani, odnosno koji su svrstani u niz koncepata. Navedeni su koncepti sastavljeni uz pomoć spomenute relevantne literature autorica koje su se bavile konceptualnom analizom (o tome je više rečeno u poglavlju *Cilj i metodologija izrade rada*). Poneki frazemi ekscerpirani iz *Hrvatskoga frazeološkog rječnika* nisu potvrđeni u govoru pa ih tako nije bilo moguće analizirati. Očekivano je više frazema prikupljeno u skupini *frazemi koji se odnose na čovjeka*, nego li u skupini frazema koji se ne odnose na čovjeka jer se u međuljudskoj komunikaciji često služimo metaforama, a samim time i frazemima karakterističnima za ljudske osobine, međuljudske odnose, fizičke karakteristike i sl., a sve kako bi se izbjeglo izravno upućivanje na određenu ljudsku osobinu, fizički nedostatak, odnos prema radu ili pak iskazivanje emocija. Naravno, važni su i frazemi koji se ne odnose na čovjeka, a u toj se kategoriji ističu posebno frazemi kojima se iskazuju prostorni odnosi, a pri kojima se također na slikovit način prikazuje kako čovjek percipira npr. neka udaljena mjesta ili kako (zbog srama) prikriva stvarne nazive mjesta na koja odlazi. Najmanje je u ovoj skupini zapravo frazema koji se odnose na predmete, pretpostavlja se zbog važnosti njihova imenovanja stvarnim imenom.

Utjecaj standardnoga jezika vidljiv je u nekih frazema gdje je ispitanik primijenio pravila o glasovnim promjenama ili koristio zamjenicu *što* umjesto *šta*. Ipak, u većem dijelu prikupljene frazeološke građe vidljivo je stvarno stanje te se samim time smatra kako je istraživanje uspješno provedeno jer je u većoj mjeri zabilježen izvorni govor sela Brezina.

9. Literatura

- Barčot, Branka (2017). *Lingvokulturologija i zoonimska frazeologija*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada. Str. 40., 41., 76.
- Brozović, Dalibor. Ivić, Pavle (1988). *Jezik, srpskohrvatski – hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. Str. 58.
- Filipović Petrović, Ivana (2018). *Kad se sretnu leksikografija i frazeologija*. Zagreb. Str.: 41. – 51.
- Fink-Arsovski, Željka (2002). *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb. FF press. Str.: 5. – 12., 37.
- Kliček, Duško (2009). *Monografija grada Lipika „I tvoj i moj Lipik“*. Lipik. Grad Lipik. Str.: 19.
- Kovačević, Barbara (2012). *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb. IHJJ. Str.: 16.
- Lisac, Josip (2003). *Hrvatska dijalektologija 1. – Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb. Str.: 21., 98. – 104.
- Macan, Željka (2022). *U četiri oka: o hrvatskim frazemima s brojevnom sastavnicom*. Rijeka. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet. Str.: 78. – 105.
- Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R. (2014). *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb. Naklada Ljevak d.o.o.
- Menac, Antica (2007). *Hrvatska frazeologija*. Zagreb. KNJIGRA. Str.: 5. – 9., 39.
- Omazić, Marija (2014). *Konceptualna metafora u frazeologiji*. U Stanojević, Milan (ur.). *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*. Zagreb. Srednja Europa. Str. 27. – 39.
- Parizoska, Jelena (2022). *Frazeologija i kognitivna lingvistika*. Zagreb. Srednja Europa. Str. 12. – 13.
- Vranić, Silvana; Zubčić, Sanja (2018). *Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. st.* U Bičanić, Ante (gl. ur.); Pranjkić, Ivo; Samardžija, Marko (ur.) *Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio*. Zagreb. Croatica. Str.: 525. – 579.
- Zykova, Irina Vladimirovna (2019). *Konceptosfera kulture i frazeologija: Teorija i metode lingvokulturološkog poručavanja*. Zagreb. Srednja Europa. Str.: 50.

10. Internetski izvori

Državni zavod za statistiku. *Objavljeni konačni rezultati popisa 2021.* <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>. Pristupljeno 1. 8. 2024.

Kovačević, B. i Bašić, M. (2012). *Crikvenički poredbeni frazemi i njihovi ekvivalenti u hrvatskome jezičnom standardu.* Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 38 (2), 357-384. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/103524>. Pristupljeno 16. 8. 2024.

Kružić, B., Lovrić, M. i Maksimović, T. (2010). *Kratki pojmovnik kognitivne lingvistike.* Hrvatistika, 4 (4), 9-33. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/81612>. Pristupljeno 17. 8. 2024.

Matešić, M. (2006). *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga.* Fluminensia, 18 (2), 37-81. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/9933>. Pristupljeno 14. 8. 2024.

Melvinger, Jasna (1983). *Poredbeni frazemi.* Jezik, 31 (5), str. 129-135. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/204950>. Pristupljeno 12. 8. 2024.

Menac, Antica (1970). *O strukturi frazeologizma.* Jezik, 18 (1), 1-4. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/78472>. Pristupljeno 10. 8. 2024.

Španiček, Ž. (1992). *Pučko sakralno graditeljstvo Slavonije.* Etnološka tribina, 22 (15), 157-173. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/80675>. Pristupljeno 1. 8. 2024.

11. Prilozi

11.1. Abecedni popis frazema prikupljenih u mjesnom govoru Brezina

A

A

nî a nî be – 'ne reći ni riječi, šutjeti'

òd a dò ž – 'sve znati, nabrojati, ispričati sve'

ADRESA

dôc na krîvu adrèsu – 'obratiti se krivoj osobi'

òbraçat se na dòbru adrèsu – 'obraćati se pravoj osobi'

AJN

äjñ-cväj – 'nabrzinu, začas'

ALFA

älfa i òmega – 1. 'izuzetno važna osoba', 2. 'osoba koja se neutemeljeno smatra važnom, umišljena osoba'

AMEN

i ámen – 'to je gotova stvar, nema daljnje rasprave'

dôc na ámen – 'zakasniti'

tô j ko ámen – 'to je sigurno, jasno'

AMER'KA

òtkrit Amèr'ku – 'predstavljati nešto poznato kao novo'

AMO

ni âmo ni tàmo – 'stajati na mjestu, ne pomaknuti se'

tàmo-âmo – 'u raznim pravicima (smjerovima), čas na jednu, čas na drugu stranu'

ANDRIJA

òtīc kòd svētog Ándrije – 'umrijeti'

ANĐEL

pràvit se ânđel – 'glumiti dobrotu'
i ânđeli bi jèli štà – 'kvalitetno i ukusno jelo'

APARATI

bìt na apàrātima – 'biti na izdisaju, gasiti se'

APOTEKA

čìsto kò u apotéki – 'čisto, uredno'

AVION

vìdi se iz avióna štà – 'posve jasno se vidi što'

B

BABA

pròšla bàba s kolâčima – 'kasno se sjetiti čega, kasno je sad za što'
třla bàba làn da jøj pròđe dâñ – 'besposličariti'

BACANJE

imā na bàcānje kòga, čèga – 'ima mnogo, u izobilju koga, čega'

BAGATELA

za bagatèlu kúp'it, pròdat – 'vrlo jeftino kupiti, prodati što'

BARUT

sùv kò bàrut – 'jako suh'

BATERIJE

nàpunit bàtērije – 'odmoriti, obnoviti snagu'

BEBA

spávat kò béba – 'čvrsto spavati, spavati dubokim snom'

BIBLIJA

stàr kò Biblija – 'jako star'

BIJEL

bijêl bjêlcat – 'potpuno bijel, sijed'

BLIJEDO

blijêdo pògledat – 'zbunjeno, začuđeno pogledati'

BIJES

pùknut od bijêsa – 'razljutiti se'

BIK

jâk kò bìk (kònj) – 'vrlo snažan, fizički razvijen'

BITI

bilo pa pròšlo – 'gotovo je, prošlo je, ne može se vratiti *što*'

bìt izvan sèbe – 'biti uznemiren, u afektu, ne biti u stanju vladati vlastitim emocijama'

bìt na tí s čìm – 'dobro poznavati, znati *što*'

bìt na ví s čìm – 'loše poznavati, znati *što*'

bìt pri sèb – 'biti priseban, vladati svojim emocijama, emocionalnim zdravljem'

ne bìt za báciť – 'ne tako ružan'

nèk bùde štà bùde – 'što god bilo, što god se dogodilo, bilo kako bilo, svejedno'

štò je bilo, bilo je – 'ne razmišljajmo o prošlosti, propuštenim prilikama, okrenimo se budućnosti'

BLAGO

ni za svè blâgo <òvōg> svijêta – 'nipošto, ni u kom slučaju'

BLATO

kò blâta – 'ima čega u izobilju'

BOB

ne vâlja ni pišljiva bōba – 'ne vrijedi, nema nikakve vrijednosti *što*'

BOG

äk Bôg dâ – 'ako se posreći <komu>, budu li okolnosti zadovoljavajuće, ako se stvari budu dobro razvijale'

bôg i bătina – 'osoba koja vodi glavnu riječ'

Bögu iza léđa – 'vrlo daleko, u zabačenom kraju'

đè je Bôg rèko làku nôć – 'vrlo daleko, u zabačenom kraju'

käk Bôg zapòvijēdā – 'dobro, kako treba (priliči), kako je red, kako se očekuje'

kò bôg – 'iznimno snažan'

kräst Bögu dâne – 'ljenčariti, dangubiti, ništa ne raditi'

<*sâm*> *Bôg bi ga znào* – 'ne zna se, nejasno je'

tô je Bögu za plàkat – 'žalosno je, tužno je'

ùbit böga u kòmu – 'jako istući koga'

nije bôgznā štà – 'osrednji, nerazvijen, ružan'

BOJA

mijénjat bóju – 'postajati blijed ili crven u licu od straha ili stida'

BOMBA

kò da je bômba pàla – 'neuredno, prljavo, razbacano'

BOSTAN

òbrat bòstan – 'loše proći, nastradati, pretrpjeti neuspjeh'

BRAŠNO

za bàbino brášno – 'ni za što, bez razloga'

BRDO

kò od bërda òdväljen – 'snažan, jak, fizički razvijen'

obècat bërda i dolíne – 'obećati komu ono što ne može i neće biti ispunjeno'

BRIGA

vòdit tùđu brìgu – 'miješati se (upletati se) u tuđe probleme'

nije brìga kòga za štà – 'ne mari tko za što'

skìnut brìgu s vràta – 'osloboditi se problema, briga; olakšanje'

vòdit brìgu o kòme – 'brinuti o komu'

BROD

pùn kò brôd – 'bogat, pun novca'

BROJ

nìsu svè na bròju kòmu – 'ponaša se čudno, nešto nije u redu s kim'

brže-bòlje – 'najvećom brzinom, što je brže moguće'

BUBA

stàvit bùbu u ìvo kòmu – 'namjerno potaknuti koga na razmišljanje'

míran kò bùbica – 'miran, tih'

BUBREG

živ't kò bùbreg u lòju – 'živjeti u izobilju'

BUDALA

pràv't budàlu od kòga – 'narugati se komu, ismijavati koga'

BUKVICA

očìtat (òdržat) bùkvicu kòme – 'prekoriti, izgrditi koga'

BUVA

nàprav't od bùve (mùve) slòna – 'preuveličati što'

C

CAR

ìc <tàm> dè i càr ìde pjěškē – 'ići na zahod'

CIJENA

ni pod kòjū cijénu – 'nikako, ni u kom slučaju'

pod svākū cijénu – 'svakako, u svakom slučaju'

CRNAC

rádit kò c`rnāc – 'naporno i teško raditi'

CRNO

c`rno na bijélo – 'sasvim jasno, razumljivo, napismeno'

CRTA

pòdvūc c`rtu – 'raščistiti s *čime*, dovesti stvar do kraja, završiti'

CUG

iz cūga – 'odjednom'

CVIJET

u cvijétu mlādōsti – 1. 'u najljepše doba mladosti', 2. 'star' /podrugljivo/

Č

ČAČKAL'CA

m`šav kò čäčkal'ca – 'izrazito mršav'

ČAS

čäs pòsla – 'vrlo brzo, začas'

u zādñjī čäs – 'stići u posljednji trenutak, na vrijeme'

ČAST

īspod čāsti je kōme <štā> – 'ne priliči *komu <što>*, ne pristoji se *komu <što>*, dostojanstvo (časť, oholost, umišljenost) ne dopušta *komu <što>*'

ČEKIĆ

<növ> kò īspod čèkića – 'nov, još neupotrjebljen'

ČET'RI

dòčekat se na svē čet'ri – 'biti snalažljiv, izvući se iz teške situacije'

ČIST

némat trî čiste – 'biti neinteligentan'

ČOVJEK

nàpravit čòvjeka od kòg – 'promijeniti *koga* u pozitivnom smislu, korigirati *čije* ponašanje, učiniti *koga* društveno prihvatljivim, socijalizirati *koga*'

téžak čòvjek – 'tvrdo glav čovjek'

Ć

ĆOŠAK

na sväkôm ćòšku – 'svugdje, bilo gdje, na svakom mjestu'

D

DAN

*dòbar kò dòbar dâ*n – 'zgodan, lijep'

*dân-dâ*nas – 'do dana današnjeg, traje još i danas'

DANAS

*živ't od dâ*nas do sùtra – 'živjeti s minimalnim sredstvima; živjeti bez nekog plana za budućnost'

DASKA

*fàli kò*me <jèdna> *dâ*ska u glâvi – 'nije pri zdravoj pameti, ne ponaša se normalno, djeluje blesavo'

DATI

*dât kò*mu štà *ga* ìde – 'kazniti *koga*, dati *komu* što je zaslužio'

DIJETE

plâkat kò málo *dijé*te – 'jako, neutješno plakati'

DLAKA

bît bez dlâke na jèziku – 'bez straha izreći svoje mišljenje'

DNO

dotàknut dnò – 'potpuno propasti'

DOBA

glúvo dôba <nòci> – 'kasno navečer, duboka noc'

DOBIT

dòbit svòje – 'biti zasluženno kažnjen (kritiziran)'

DREN

zdräv kò drèn – 'iznimno zdrav'

DRVLJE

sàsüt drvlje i kàmēnje – 'žestoko izgrditi koga'

DRŽAT

držat do sèbe – 'imati samopouzdanja, cijeniti sam sebe'

DUMA

némat dúme <o čèmu> – 'ništa ne znati, nemati pojma <o čemu>'

DUŠA

mírne dúše – 'bezbrizno, čiste savjesti'

ni žíve dúše néma đě – 'nema nikoga gdje'

DVA

kò dváput dvâ – 'jasno je, nedvojbeno, sigurno'

DŽ

DŽEP

poznávat kò svòj <vlàstiti> *džěp* – 'dobro poznavati koga'

opál't pò džěpu kòga – 'materijalno oštetiti koga, naplatiti kaznu'

D

ĐON

bòlì ðòn kòga – 'svejedno je *komu*'

E

ENGLEZ

pràv't se Ènglez – 'praviti se neupućenim, glumiti nerazumijevanje'

F

FALA

fála Bògu – 'i to se uspješno riješilo'

<*i*> *tô mî je fála za štò* – 'kakva nezahvalnost'

FIGA

bèz fìge u džèpu – 'iskreno, bez skrivenih namjera'

FILM

pùko je film kòmu – 'burno, temperamentno je reagirao *tko*'

FITILJ

ìmat kràtak fìtilj – 'lako planuti (uzrujati se) zbog sitnice'

FUŠ

u fùšu rádit – 'raditi povrh redovnog posla, baviti se još *čime* dodatno'

G

GAĆE

òdnijèt gàće na štâpu - 'materijalno propasti, izgubiti svu imovinu, osiromašiti'

trésu se gàće <od strâha> kòmu – 1. 'boji se *tko*, plašljiv je *tko*, kukavica je *tko*', 2. 'ne boji se *tko*, nije plašljiv *tko*' /podrugljivo/

GARDA

stâra gârda – 'starija generacija'

GLAD

ùmrijēt od glâdi – 'biti jako gladan'

GLAS

bît na dòbrom glâsu – 'biti poznat po dobru, uživati ugled, biti cijenjen (poštovan)'

bît na lòšem glâsu – 'biti poznat po čemu lošem, imati lošu reputaciju, ne biti cijenjen'

GLAVA

glâvom i brâdom – 'osobno prisutan'

izbit iz glâve kòmu kòga – 'prisiliti koga da zaboravi koga'

nâvr glâve je kòmu – 'dozlogrdio je komu tko'

sačúvat ládnu glâvu – 'ostati priseban'

ùvatit se za glâvu – 'užasnuti se, shvatiti vlastitu pogrešku'

ùvr glâve – 'maksimalno, najviše, ne više od'

vîs'î nad glâvom kòme – 'nadgledati koga, kontrolirati koga, smetati komu'

GLUV

präv'î se glûv – 'nezainteresirano slušati, oglušivati se na što'

GOD¹NA

plâkat kò kišna gòd'na – 'jako plakati'

GRADI

lûd stô grádî – 'sasvim lud, djeluje blesavo'

GROB

nîje se <jòš> òlâdio u gròbu kò – 'nedugo nakon čije smrti'

òkreće se kò u gròbu – 'zaprepašćuje se tko /o pokojniku/'

òtjerat u gròb kòga – 'izazvati čiju smrt, biti krivac za čiju smrt'

pònijēt sa sòbom u gròb štà – 'čuvati tajno do smrti, ne reći nikome, šutjeti o čemu'

néće kò pònijet štà sa sòbom u gròb – 'nemogućnost odnošenja materijalnih stvari'

GROM

kò gròm iz vèdra nèba – 'iznenada, neočekivano, naglo'

GROŽĐE

nâc se u neòbrānom grôžđu – 'biti u neprilici, naći se u nepovoljnom položaju'

ùvatit u neòbrānom grôžđu kòga – 'uhvatiti u neprilici *koga*, uhvatiti *koga* u nepovoljnom položaju'

H

HO-RUK

rádit (rješávat) na hō-rùk – 'nabrzinu, nepromišljeno, bez pripreme raditi, rješavati'

I

IĆI

íc na svè il ništ – 'hrabro reagirati, poduzeti nešto'

IDEJA

fiksna idéja – 'loša ideja, misao'

IGLA

bît kò na ìglama – 'biti nervozan, nestrpljiv tijekom čekanja *čega*'

trážit ìglu u plástu sijêna – 'uzaludno tražiti nešto što je nemoguće naći'

IME

prèbit na mřtvo ìme – 'jako istući'

INAT

kò za ìnāt – 'na nesreću'

ISTINA

glèdat ìstini u òči – 'prihvatiti istinu, pomiriti se s istinom'

ISUS

müçit se kò Īsus na krīžu – 'naći se u nepovoljnoj situaciji, mučiti se'

J

JA

imat svòje jâ – 'hrabro zastupati svoja uvjerenja, imati čvrst karakter'

JAD

jäd i bijéda – 'ono što je u lošem, nesređenom stanju'

JARE

čèt i jàre i pàre – 'željeti sve, biti pohlepan'

JEDAN

znät kò jedànpūt jèdan – 'jednostavno'

JEZIK

imat jèzik kò kràva rēp – 'biti brbljav, previše govoriti'

nàvr jèzika je kòme štà – 'ne može se dosjetiti *tko čega*'

pòvūć za jèzik kòga – 'izazvati *koga* da kaže ono što nije namjeravao'

prègriz jèzik! – 'suzdrži se od govora'

JOVO

<öpēt> *Jòvo nänovo* – 'opet sve ispočetka'

JUČE

nísam se jùčē ròdio – 'nije naivan, ima životnog iskustva'

K

KAMEN

pào je kàmēn sa s̀rca kòmu – 'laknulo je *komu*, odahnuo je *tko*'

KAPA

pùna je kàpa kòmu kòga – 'dosadio je komu tko'

KAŠALJ

màčjī kàšalj – 'lako je, jednostavno je što'

KATOLIK

bīt vèčī kàtolīk od pàpe – 'glumiti velikog vjernika, pretjeranu pobožnost'

KNJIGA

čitāt kòga kò òtvorenu knjīgu – 'jasne su čije namjere, jasno je što smjera'

KOLA

izgrđīt kòga na pàsja kòla – 'prekoriti koga vrlo strogo'

KOLOTOČ'NA

izbácīt iz kolotòč'ne kòga – 'izbaciti koga iz uobičajenog stanja'

KONAC

pòvatāt <svè> kònce – 'shvatiti, razumjeti sve'

KONJ

glûp kò kònj – 'jako glup, neinteligentan'

i mī kònja za tṛku ìmāmo – 'i mi se imamo čime pohvaliti, nismo gori od drugih'

KOV

stárōg kóva – 'zastupa tradicionalne (dobre) vrijednosti'

KRAVA

stòjī kòmu štà kò kràvi sèdlo – 'ne pristaje komu što, ne stoji komu što'

KRU

dòbar kò krù – 'jako dobar'

dòc do <svòg> krùva – 'početi zarađivati za život'

nécē se krüva nàjest kò od čèga – 'neće imati koristi *tko od čega*'
trážit krüva prèko pògače – 'imati pretjerane, velike zahtjeve, biti neskroman'

KUČE

némat ni kùčeta ni mächeta – 'biti bez ičega i ikoga'

KUĆA

žûta kùća – 'psihijatrijska ustanova'

KUGA

smřďt kò kùga – 'neugodno mirisati'

L

LAČE

nòsit làče <u kùci> – 'imati glavnu riječ u obitelji'

LADNO

púše kò i na ládno – 'oprezan je *tko*, nepovjerljiv je *tko*, boji se *tko*'

LAGAT

làže čĩm zĩne kò – 'neiskren je *tko*'

LETVA

pìjan kò lètva – 'jako pijan'

LJEVA

imat dvè lijêvè – 'nespretno obavljati posao'

LOJ

ìde kò po lòju – 'ide glatko, prema planu'

LOPOV

rúžan kò lópov – 'jako ružan'

LORD

živ't kò lòrd – 'živjeti u izobilju'

LUDNICA

zrèl za lúdnicu – 'u lošem psihičkom stanju, neuravnotežen'

M

MAČAK

kúpit máčka u vrèci – 'nepromišljeno, naslijepo, bez provjere kupiti što'

MAČKA

vúc se kò prèbijena mächka – 'tromo, sporo se kretati'

MAGARAC

tvrdòglav kò màgarac – 'jako tvrdoglav'

MAH

ùzèt mâha – 'uspješno se razvijati, širiti'

MAJKA

pìjan kò mâjka – 'potpuno pijan'

MAK

tèrat màk na kònac – 'biti krajnje tvrdoglav, braniti svoj stav, íći do kraja, cjepidlačiti'

MALO

màlo sùtra – 'nikada neće tko doći gdje'

MAST

prèmazān svìm mâstima – 'prepreden, lukav, sklon smicalicama'

MEĐED

zàštíćen kò líčkī mèđed – 'u potpunosti zaštićen, nedodirljiv'

MIŠ

siròmašan kò c̀rkveni mīš – 'jako siromašan'

MJERA

prevřšit svàku mjèru – 'pretjerati, prijeći dopuštenu granicu'

MRTAV

m̀rtav ládan – 'potpuno smiren, ravnodušan'

MUNJA

brzìnom múnje – 'najvećom brzinom'

N

NAPOJ

bīstar kò nápoj – 'ne baš bistar'

NAVIJEN

prícat kò navìjen – 'neprestano govoriti'

NIGDARJEVO

na svèto nigdárjevo – 'nikada neće tko doći gdje'

NOĆ

glûp kò nôć – 'izrazito neinteligentan'

NOGA

bīt na ràtnoj nògi – 'biti u lošim odnosima'

od m̀ali nógu – 'odmalena, od ranog djetinjstva'

NOS

zabádat svôj nôs <u štã> – 'upletati se u tuđe stvari, biti pretjerano znatiželjan'

NOVAC

lèžat na nôvcima (pãrama) – 'biti iznimno bogat'

NOŽ

ìc pòd nôž – 'íci na operaciju'

O

OBOJCI

kòm òbōjci, kòm òpānci – 'kako se *komu* posreći, kako *tko* prođe'

OBRAZ

čìsta òbraza – 'častan, pošten, dobar'

imat òbraz kò đòn – 'biti debelokožac, biti bezobrazan, nemati stida'

OČI

pòrast u čijīm òčima – 'steći *čije* poštovanje'

màzat òči kòmu <čìme> – 'prevariti, obmanuti *koga <čìme>*'

OFUREN

kò òfuren skòčit – 'naglo skočiti'

OPANAK

izíc iz òpānka u cìpelu – 'ponašati se primitivno (neuglađeno, bez manira) nakon brza bogaćenja'

ORAJ

tvrd òraj – 'tvrdoglava, nepopustljiva osoba'

ORAT

ni òrō ni kòpō – 'ne radi (ne poduzima) ništa, već uživa u plodovima tuđeg rada *tko*'

OSMIJEH

òsmijēh od ùva do ùva – 'velik, veseo osmijeh'

OTAC

bìt i òtac i mājka – 'u potpunosti se posvetiti djetetu, bez bračnog druga brinuti za dijete'

OVCA

cřna óvca – 'osoba koja se svojim ponašanjem razlikuje od ostalih, loša osoba'

P

PAKAO

vrúce je kò u pàklu – 'vruće je'

PAMET

kò da je pòpio svù pāmēt <òvōg> svijêta – 'kao da je najpametniji tko, umišljen je tko'

prodávat pāmēt – 'praviti se pametan'

PARE

imat pára kò Džájíc – 'biti bogat'

ne vrijédi kò ni prèbijēne pàre – 'ništa ne vrijedi, bezvrijedan je'

némat ni prèbīte pàre – 'biti bez novca'

PAS

ùmōran kò pàs – 'jako umoran'

ùmrijēt kò pàs <na cèsti> – 'umrijeti sam, napušten od svih'

PETA

ubácit u pétu – 'raditi brže'

PLAFON

dóc će do plàfōna štà – 'doći će do krajnjih granica što, neće se više moći izdržati što'

PLOČA

promijénit plòču – 'promijeniti stav, ponašati se drukčije'

POSO

ókan't se còrava pòsla – 'ne baviti se onime o čemu ne znamo ništa'

PRIČA

ìma čèga kò u prîči – 'ima čega u izobilju'

ìma kòga kò u prîči – 'ima koga u velikom broju'

lòvačka prîča – 'izmišljena priča, neiskreno preuveličavanje'

prîča za <málu> djècu – 'izmišljena priča'

PROLJEV

dòsādan kò pròljev (ûš) – 'jako dosadan'

PRST

ne vîd't ni pŕsta pŕèd nòsom – 'potpuna je tama, mrak je, ne vidi se ništa'

PUVALO

mŕtvo púvalo – 'lijenčina, nepoduzetna, troma osoba'

PUŽ

bŕz kò pûž – 'spor je tko'

spòr kò pûž – 'spor je tko'

R

RIBA

bît kò rîba na sùvōm – 'nelagodno se osjećati'

RIJEČ

òtēt rijêč iz ústa kòmu – 'reći ono što je drugi htio reći, preduhitriti ga u izražavanju misli'

ROSA

mlād kò ròsa u pódne – 'star'

RUKA

prôc će kò rúkom odněšeno – 'brzo će proći'

òstat práznī rúkū – 'ne postíci nikakvu korist od čega, ostati bez rezultata'

RUKAV

òstat kràtkī rukávā – 'biti zakinut, biti prevaren u svojim očekivanjima'

RUSI

ìma kòga kò Rúsa – 'ima koga u velikom broju'

S

SAN

kò u snù – 'dobro je, lijepo je'

SAT

tòčan kò švìcarskī sāt – 'vrlo točan'

SLON

pjèva kò da mu je slòn pŕdno u ùvo – 'nema sluha tko, ne zna pjevati tko'

SMRT

trèbalo b' ga pòslat po smŕt – 'spor je i neučinkovit tko'

SPISAK

psòvat svè po spìsku – 'grupo psovati sve moguće psovke'

SRCE

čìsta sŕca – 'dobar, pošten, iskren'

SREĆA

ìmat više srèce nèg pāmēti – 'uspjeti zahvaljujući više slučaju, nego svojim zaslugama'

STUP

glûp kò stûp – 'izrazito neinteligentan'

SUNCE

čekat kòga kò òzēblo sūnce – 'dugo čekati koga'

SVIJET

òtīc na ònāj (drūgi) svijēt – 'umrijeti'

SVOJ

svôj na svôm – 'biti u svojoj zemlji ili kući'

Š

ŠAKA

dijélit i šàkom i kàpom – 'velikodušno davati drugima, ne škrtariti'

ŠUB

od šûba – 'odraditi što vrlo brzo'

T

TICA

slòbodan kò tīca <na gráni> – 'biti potpuno slobodan, nemati nikakvih obveza'

TLAK

dīzat tlâk kòmu – 'uzrujavati koga'

TERAT

tèrat po svôm – 'tvrdoglavo zastupati svoje stavove'

TOP

glûv kò tòp – 'iznimno gluh'

TUŠ

lâdan tùš – 'neugodno iznenađenje, naglo otrježnjenje'

U

UDARAC

jèdnim ùdārcem ùbit dvè mùve – 'odjednom obaviti dva posla'

UVO

smìjat se od ùva do ùva – 'smijati se veselo'

UZDUŽ

ùzdūž i pòprēko – 'potpuno, u svim smjerovima'

V

VUK

gládan kò vûk (pàs) – 'jako gladan'

VERTIKALA

mòrālna vertikála – 'osoba visokih moralnih vrijednosti /često podrugljivo; sama o sebi misli pozitivno, a drugi je poimaju drugačije/'

VJETAR

okrétat se kāk vjètar pîrī – 'biti prevrtljiv'

VRAT

skñnut se s vrâta (gr̃bače) kòmu – 1. 'prestati ovisiti o komu', 2. 'prestati dosađivati komu'
nije se kò vrûc lādne vòde nàpio – 'neradnik je tko'

VRUĆINA

pàsja vrućina – 'velika vrućina'

Z

ZAKLAN

spávat kò zàklān – 'čvrsto, tvrdo spavati'

ZALIVEN

šútít kò zaliven – 'ne progovoriti ni riječ, uporno šutjeti'

ZBRDA-ZDOLA

zbřda-zdóla – 'bez reda, neuredno'

ZID

ùnutar čèťri zîda – 'u svome domu, u svojemu prostoru'

ZJAKE

prodávát zjăke – 'besposličariti, ništa ne raditi'

ZLATO

kòšta kò sívo zlâto štă – 'skupo je što'

skûp kò sívo zlâto – 'veoma skup'

ZMIJA

îmat zmîju u džèpu – 'biti veoma škrt'

ZNAT

ne znă se ni kò píje ni kò pláca – 'stanje je nesređeno, potpuni je nered (zbrka, rasulo)'

Ž

ŽGANCI

trěba jòš pùno žgânăcă pòjest kò – 'neiskusani je tko, mora još puno toga naučiti'

ŽULJ

stăt kòmu na žùlj – 'zamjeriti se komu'

12. Sažetak i ključne riječi

U ovom je radu provedena konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Brezina. Ovaj govor pripada štokavskom narječju te novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu. Najprije su navedeni cilj i metodologija rada, a nakon toga priloženi su opći podatci o mjestu Brezine i njegovoj okolini te su prikazani klasifikacija i obilježje mjesnoga govora. Nakon toga, iznesene su teorijske postavke frazeologije. Prikazan je razvoj hrvatske frazeologije te su donesene definicija, klasifikacija i analiza frazeologije, a potom je pojašnjena i poredbena frazeologija. Zatim je uslijedila teorijska podloga konceptualnoj analizi frazema, a koja je kasnije i primijenjena na frazemima prikupljenima u mjesnome govoru Brezina. Frazemi su ponajprije podijeljeni u dvije skupine. Prvu skupinu čine frazemi koji se odnose na čovjeka, a drugu frazemi koji se ne odnose na čovjeka. Unutar svake navedene skupine frazemi su razvrstani u brojne druge podskupine, tj. koncepte.

Ključne riječi: dijalektologija, frazeologija, govor Brezina, konceptualna analiza frazema, novoštokavski (i)jekavski dijalekt, štokavsko narječje

13. Naslov i ključne riječi (na engleskom jeziku)

Conceptual analysis of idioms in the local dialect of Brezine

Keywords: dialectology, phraseology, local dialect of Brezine, conceptual analysis of idioms, Neo-Shtokavian (i)jekavian dialect, Shtokavian dialect